

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра англійської філології і перекладу
імені професора І.В. Корунця

**Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства
на тему: «Концепт «Справедливість» в перекладах українською
англійськомовного міжнародно-правового дискурсу»**

Студентки групи МПа 06-20
факультету перекладознавства
освітньо-професійної програми
Перекладознавство: професійно-
орієнтований переклад
(англійська мова і друга іноземна мова)
за спеціальністю 035 Філологія
Євстратенко Анжеліки Олександрівни

Допущена до захисту
«___»_____ 2021 року

Завідувач кафедри англійської філології
і перекладу імені професора І. В. Корунця

_____ проф. Ніконова В.Г.
(підпис) (ПІБ)

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор Кравченко Н. К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка:ЄКТС _____

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY

Korunets Department of English Philology and Translation

Master Degree Thesis in Translation Studies

under the title: “The concept of JUSTICE in Ukrainian translations of English international legal discourse”

Group MPa 06-20
School of translation studies
Educational Programme Translation
Studies: Specialized Translation
(English and Second Foreign Language)
Majoring 035 Philology
Olena I. Petrenko

Research supervisor:
N. K. Kravchenko
Doctor of Philology,
Full Professor

Kyiv – 2021

Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра англійської філології і перекладу
імені професора І. В. Корунця

Затверджую:

Завідувач кафедри англійської філології
і перекладу імені професора І.В. Корунця
_____ (підпис)
д.ф.н., проф. Ніконова В.Г.
“10” вересня 2020 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра з перекладознавства

студента(ки) _____ курсу _____ групи факультету перекладознавства КНЛУ

(ПІБ студента)

спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

Тема роботи _____

Науковий керівник _____

Дата видачі завдання _____ “10” вересня 2020 р.

Графік виконання кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства

№ п/п	Найменування частин і план кваліфікаційної роботи	Графік виконання	Підписи студента і керівника
1.	Аналіз наукових першоджерел і складання бібліографії	Жовтень 2020 р.	
2.	Написання теоретичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 1)	Листопад 2020 р.	
3.	Добір мовного матеріалу тексту і складання Додатку (100 англійськомовних речень та їх переклад)	Грудень 2020 р.	
4.	Аналіз мовного матеріалу тексту, який досліджується, і написання аналітичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 2)	Березень 2021 р.	
5.	Проведення перекладацького аналізу досліджуваного мовного явища і написання практичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 3)	Травень 2021 р.	
6.	Написання вступу і висновків дослідження, подання завершеної кваліфікаційної роботи науковому керівнику для попереднього перегляду	Вересень 2021 р.	
7.	Попередній захист кваліфікаційної роботи і подання завершеної кваліфікаційної роботи на кафедру	05 жовтня 2021 р.	
8.	Оформлення документації (відгуки) і підготовка презентації до захисту кваліфікаційної роботи	Жовтень 2021 р.	
9.	Захист кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства	Грудень 2021 р.	

Науковий керівник _____ (підпис)

Студент _____ (підпис)

**ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

студента(ки) _____ курсу групи _____ факультету перекладознавства спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

(ПІБ студента)

за темою _____

Відповідність кваліфікаційної роботи нормативним вимогам (необхідне позначити √ або +)		
1.	Наявність основних структурних компонентів	_____ усі компоненти присутні , _____ один компонент відсутній _____ декілька компонентів відсутні
2.	Відповідність оформлення, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ незначні помилки в оформленні _____ оформлення неправильне
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам

Особиста думка керівника _____

Кваліфікаційна робота _____ може бути (не може бути)

(ПІБ студента)

рекомендована до захисту

(підпис керівника)

(_____)
(ПІБ керівника)

” ___ ” _____ 2021 рок

**РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

студента(ки) _____ курсу групи _____ факультету перекладознавства спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

(ПІБ студента)

за темою _____

	Критерії	Оцінка в балах
1.	Наявність основних компонентів структури роботи — <i>загалом 10 балів</i> (усі компоненти присутні – 10 , один компонент відсутній – 5 , декілька компонентів відсутні – 0)	
2.	Відповідність оформлення роботи, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам до кваліфікаційної роботи — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи у форматуванні – 8 , незначні помилки в оформленні – 6 , значні помилки в оформленні – 4 , оформлення переважно не відповідає вимогам – 0)	
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки у формулюваннях – 6 , суттєві помилки у формулюваннях – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10 , несуттєві помилки у формулюваннях – 8 , недостатня кількість проаналізованих іноземних джерел (мін. 30%) – 6 , відсутній критичний аналіз наукових праць – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність власного аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при перекладі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при перекладі й аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність перекладацького аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , неповне висвітлення результатів дослідження – 6 , часткове висвітлення результатів дослідження – 4 , не відповідає результатам дослідження – 0)	

Усього набрано балів: _____

(ПІБ рецензента)

(підпис рецензента)

” ” _____ 2021 р

ЗМІСТ

ВСТУП.....	1
РОЗДІЛ I	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНЦЕПЦІЇ «СПРАВЕДЛИВІСТЬ» ТА ЇЇ МІСЦЕ В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ ДИСКУРСІ.....	5
1.1 Проблема визначення і ідентифікації концепту в сучасній лінгвістиці.....	5
1.2 Проблема перекладу міжнародно-правового дискурсу у сучасній лінгвістиці.	11
1.3 Проблема висвітлення сучасного міжнародно-правового дискурсу у лінгвістиці і перекладознавстві.....	15
РОЗДІЛ II	
КОНЦЕПТ <i>JUSTICE</i> / <i>СПРАВЕДЛИВІСТЬ</i> В УНІВЕРСАЛЬНІЙ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІЙ КАРТИНІ СВІТУ: ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ І ЙОГО СТРУКТУРНИХ ОЗНАК.....	23
2.1 Структурні компоненти концепту <i>JUSTICE</i> / <i>СПРАВЕДЛИВІСТЬ</i> з огляду на сучасну міжнародно-правову картину світу.....	23
2.2 Особливості експлікації концепту <i>JUSTICE</i> / <i>СПРАВЕДЛИВІСТЬ</i> у базисних документах міжнародного права.....	32
2.3 Структурно-концептуальні ознаки концепту <i>JUSTICE</i> / <i>СПРАВЕДЛИВІСТЬ</i> в міжнародно-правовому дискурсі.....	40
РОЗДІЛ III ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ <i>JUSTICE</i> / <i>СПРАВЕДЛИВІСТЬ</i> В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ СУЧАСНОГО АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ДИСКУРСУ.....	50
3.1 Особливості контекстуальної актуалізації концепту <i>JUSTICE</i> / <i>СПРАВЕДЛИВІСТЬ</i> в українських перекладах англomовних міжнародно- правових текстів.....	50

3.2 Український переклад як засіб імплікації і експлікації зв'язку між концептом <i>JUSTICE</i> / <i>СПРАВЕДЛИВІСТЬ</i> і його структурними ознаками.....	55
3.3 Відтворення в українських перекладах англійськомовних міжнародно-правових текстів концептуальних ознак концепту <i>JUSTICE</i> / <i>СПРАВЕЛИВІСТЬ</i>	59
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	74
ДОДАТОК.....	75

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність обраної теми магістерської роботи зумовлена спрямованістю сучасних лінгвістичних і перекладознавчих праць на виявлення концептуального підґрунтя різних дискурсивних практик – з огляду на те, що когнітивно-концептуальний рівень є домінантним у стратифікації будь-якого дискурсу, зумовлюючи його прагматику і особливості вербального втілення.

Актуальність перекладознавчого дослідження міжнародно-правового дискурсу з огляду на особливості відтворення концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* в українських перекладах англійськомовних текстів зумовлена, по-перше, відсутністю у науковій літературі комплексних досліджень міжнародно-правового дискурсу в аспекті відтворення у перекладі його специфічної концептуальної структури і міжнародно-правової картини світу, базисним аксіологічним компонентом якої є концепт *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*, і, по-друге, значенням цього концепту і особливостей його маніфестації в міжнародно-правовому дискурсі для визначення основних ціннісних орієнтирів щодо норм і стандартів міжнародної поведінки держав, міжнародної співпраці.

Метою дослідження є визначення перекладацьких засобів відтворення концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* в українських перекладах сучасного міжнародно-правового дискурсу різних жанрів і юридичної сили.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

- проаналізувати теоретичні засади дослідження з огляду на проблемні аспекти вивчення міжнародно-правового дискурсу, у тому числі у перекладознавчому аспекті, а також на питання визначення і ідентифікації концепту у сучасній лінгвістиці;

- ідентифікувати структурні компоненти концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* з огляду на сучасну міжнародно-правову картину світу і особливості експлікації концепту у міжнародно-правовому дискурсі;

- виявити способи відтворення в українських перекладах англійськомовних міжнародно-правових текстів концептуальних ознак концепту *JUSTICE / СПРАВЕЛИВІСТЬ*.

Предметом дослідження є особливості перекладу, тобто типи перекладацьких трансформацій, що застосовуються під час відтворення концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* в українських перекладах англійськомовних аутентичних документів міжнародного права.

Об'єктом наукової праці є засоби висвітлення концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* і його концептуальних ознак у англійськомовному тексті-джерелі і українському цільовому тексті.

Матеріал дослідження становлять різножанрові міжнародно-правові тексти, в тому числі Хартія економічних прав і обов'язків держав, Принципи, що стосуються дистанційного зондування Землі з космічного простору, Статут ООН, Загальна декларація прав людини, Декларація принципів толерантності, Пекінська декларація, Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів, Конвенція про біологічне різноманіття, Рамкова конвенція про захист національних меншин, Міжнародна конвенція про захист усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей, **Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер**, Віденська конвенція про охорону озонового шару та ін.

Методи дослідження. Для виконання поставлених у роботі завдань були використані такі методи: описовий метод, орієнтований на спостереження, аналіз та узагальнення мовних фактів; метод зіставного аналізу, що залучався з метою зіставлення експлікованих концептуальних ознак концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* в англійськомовних міжнародно-правових текстах і цільових текстах українських перекладів, а також для порівняння лінгвістичних засобів актуалізації таких ознак; метод компонентного аналізу – для встановлення ядерних і периферійних ознак концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*; контекстуально-інтерпретаційний аналіз у поєднанні з методом перекладацького аналізу – для виявлення імплікації і експлікації

зв'язку між концептом JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ і його структурними ознаками у текстах оригіналу і перекладу; трансформаційний метод, що застосовувався при перекладі українською англійськомовних текстів зі застосуванням перекладацьких перетворень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у перекладознавстві на матеріалі сучасного міжнародно-правового дискурсу були розглянуті засоби відтворення концепту JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ в українських перекладах англійськомовного міжнародно-праоовго дискурсу з огляду на диференціацію у оригіналі і перекладі дихотомічних концептуальних ознак «міжнародно-правової справедливості» і «компенсаційної справедливості».

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати дослідження є внеском до загальної теорії перекладу, зіставного мовознавства, лінгвоконцептології, дискурс-аналізу. Результати також можуть бути використані для розробки методичних рекомендацій щодо перекладу міжнародно-правового дискурсу.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, списку використаних джерел, додатку та резюме.

У вступі зазначається основна мета та завдання дослідження, об'єкт та предмет роботи, методи використані при дослідженні та практичне значення кваліфікаційної роботи.

У Розділі I висвітлюється основні теоретичні здобутки у сфері вивчення концепту, а також стосовно проблематики, що пов'язана із висвітленням конститутивних ознак міжнародно-правового дискурсу, ступеню його дослідженості у лінгвістиці і перекладознавстві; визначаються перекладацькі моделі і типологія перекладацьких трансформацій, найбільш релевантні для аналізу такого типу дискурсу у практичній частині.

У Розділі II ідентифікуються структурні компоненти концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* з огляду на сучасну міжнародно-правову картину світу, особливості експлікації концепту і його структурно-концептуальних ознак в міжнародно-правовому дискурсі.

У Розділі III проаналізовані перекладацькі трансформації, що застосовуються для відтворення концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* і його структурно-концептуальних ознак в українських перекладах англійськомовних міжнародно-правових текстів; український переклад аналізується з огляду на імплікацію або експлікацію зв'язку між концептом *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* і його структурними ознаками.

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНЦЕПЦІЇ «СПРАВЕДЛИВІСТЬ» ТА ЇЇ МІСЦЕ В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ ДИСКУРСІ

1.1 Проблема визначення і ідентифікації концепту в сучасній лінгвістиці.

XX століття і початок XXI став періодом кардинального переосмислення мов та її явищ у контексті визначення спільної для мови, культури, свідомості онтологічної платформи, що спричинило зміни в науково-лінгвістичній парадигмі, становлення неофункціоналізму з його комунікативним та когнітивним напрямками, формулювання настанови на розгляд мови як відображення структур людської свідомості, мислення, пізнання. [7: 24] Саме дослідження способів концептуалізації культурних схем та глибинного зв'язку когнітивних структур пізнання й мовних форм посилили увагу науковців-лінгвістів до поняття “концепт”.

Основне коло лінгвістичних понять, обговорюваних у науці у зв'язку із концептуальною діяльністю рефлексованої свідомості, було окреслено у філософських працях ще Арістотеля, Т. Гоббса, Дж. Локка, П. Флоренського. Концептуальний аналіз мислення і мовлення, розпочатий видатними філософами – Л. Вигінштейном, Г. Х. фон Вригом, М. Гадамером, М. Хайдеггером та іншими, посів чільне місце в лінгвістичних дослідженнях, звернених до проблеми створення цілісної концепції співвідношення мови і мислення, способів вираження в мові позамовної дійсності, знань про світ, законів організації мовної картини світу. Пріоритет у розробці питань концептуальної структури та теорії концептів належить зарубіжним вченим М. Барсалоу, Р. Джекендоффу, Дж. Фодору, Г. Фреге, К. Шварцу, М. Бірвішу.

Термін «концепт» походить від латинського «conceptus», що означає збирати, вбирати у себе; представляти; уявляти, формулювати; утворювати тощо [29: 306] Префікс con-, що означає спільну дію, об'єднання в ціле, визначає філософський зміст концепту, який виник у логіці П. Абеляра. Становлення та формування вчення про концепт пов'язують саме із працями

П. Абеляра, який розумів «концепт» як згусток смислу, гранично суб'єктивну форму відображення. [19: 11] Разом з тим, середньовічний філософ описував концепт як сукупність понять, пов'язування висловлень у єдину точку зору на той чи інший предмет за умови визначальної сили розуму. Він стверджував, що концепти виникли до створення природи в Божественному розумінні як ідея Бога та прообрази одиничних речей [2: 43]

П. Абеляр був прихильником та представником концептуалізму із приводу підґрунтя загальних імен і заперечував реальне існування загального, проте визнав базою загальних імен універсалії, які узагальнюють природу речей і створені розумом для його внутрішнього вжитку як результат пізнавальної діяльності людини. Тобто концепти виступають абстракціями чуттєво сприйнятої інформації про світ [10: 123]

До середини минулого століття в науковій літературі «концепт» не сприймався як термін, тоді як 80-ті рр. ознаменувалися повноправним його функціонуванням у зв'язку з бурхливим розвитком когнітивного напрямку в лінгвістиці, який довів імовірність аналізу ментальних структур. Актуальність цих досліджень підтверджують праці українських і зарубіжних учених – А. Бабушкіна (допускає можливість повної вербалізації концепту), А. Вежбицької, І. Голубовської, С. Жаботинської, В. Жайворонка, В. Карасика, В. Кононенка, О. Кубрякової, Д. Лихачова, В. Маслової, П. Мацьківа, М. В.Г. Ніконової, Піменової, З. Попової, О. Селіванової, М. Скаб, Ю. Степанова, Й. Стернина та ін. Загалом у науці склалося два підходи до осмислення цього поняття – лінгвокогнітивний і лінгвокультурологічний [19: 12]

Поява терміну «концепт» у когнітивній лінгвістиці була спричинена потребою нового визначення терміну «поняття», яке традиційно тлумачили як абстракцію окремих чуттєвих ознак, і яке збільшило свій обсяг, поєднавши загальне, одиничне та особливе, а саме обсяг інформації про певний об'єкт або клас об'єктів. Для позначення другого тлумачення використовували термін «концепт».[36]

Основними проблемами сучасної когнітивної лінгвістики є мовна картина світу, мовна особистість, концептуалізація мовного дискурсу, хоча така проблематика не вміщуються в межі одного, нехай навіть і дуже широкого напрямку, і є інтегральною й міждисциплінарною.

На думку Т. В. Радзівської, концепт можна тлумачити як «вияв загальної антропологізації мовознавства, яке з поглибленням вимог до семантичного аналізу почало приділяти значну увагу перцептивним, соціальним, етно- і культурно специфічним аспектам значення слова» [26: 163]

Поняття «концепт» на сьогодні є досить варіативним та багатозначним. Оскільки «термін концепт з'являється в лінгвістичній семантиці завдяки взаємодії лінгвістики з філософією, психологією, культурною антропологією» [35: 96] то, відповідно, «концепт розглядається у різних площинах, у межах яких виділяють численні дефініції разом із цілими комплексами специфічних конкретизаторів» [15: 27]. З огляду на це, можна виокремити кілька підходів до інтерпретації концепту, що детально розглянуті в працях М. І. Агієнко, О. С. Бунєєвої, В. Л. Іващенко, В. І. Карасика, О. О. Клименко, Ж. В. Краснобаєвої-Чорної, О. М. Мальцевої, В. А. Маслової, Т. В. Монахової, І. В. Палашевської, О. Г. Прохвачової, Н. В. Слухай, Тянь Цзюнь, О. М. Цапок та інших науковців.

Філософський підхід переважно пов'язують з ідеями концептуалізму як одного з напрямів середньовічної схоластичної філософії, що його започаткував, на думку деяких дослідників, Д. Скотт, а на переконання інших – П. Абеляр [13: 10]

Логіко-філософський підхід ґрунтується на ідеї аналітичної школи філософії та складається з двох напрямів: лінгвістична філософія й логічний аналіз мови. Представники цих напрямів (Д. Остін, Р. Карнап, Г. Райл, Б. Рассел, Г. Фреге, А. Черч) висловили думку про те, що «саме мову треба вважати головним об'єктом філософії як науки» [31: 293], та почали розглядати концепти як «логічні категорії, а не як ментальні сутності». [13: 12]

Лінгво-логіко-філософський підхід до розуміння концепту представлено в роботі Р. Павільоніса «Проблема смислу: сучасний логіко-філософський аналіз мови», в якій описується концептуальна система. Зокрема, науковець зазначає, що «інформація, яка міститься в концептуальній системі, слугує для сприйняття означених об'єктів і виділення мови як особливого об'єкта: їхнє співвідношення, що його реалізовує концептуальна система, виявляється у кодуванні мовними засобами окремих фрагментів – фрагментів концептуальної системи. Фрагментом є інформація стосовно актуального або можливого стану речей у світі, те, що ми називаємо — смислом». [21: 101-102]

Розвиток лінгвістики поступово переорієнтовується, і якщо раніше вона співвідносилася з логікою і, відповідно, спиралася на логічні поняття, то на новому етапі розвитку лінгвісти звертаються до психології, що й приводить до формування психологічної парадигми в розумінні концепту. Психологічна парадигма репрезентована психологічним, когнітивним і семантико-когнітивним підходами. [22]

Поняття «концепт» західні лінгвісти запозичили з праць Г. Фреге та А. Черча з математичної логіки. На теренах СРСР переломним етапом у історії концептуальних досліджень став 1928 р., в якому російський філософ С. О. Аскольдов у статті «Концепт і слово» стверджував, що концепти є ембріонами мисленневих операцій. Тобто, якщо хтось промовляє слово у властивому йому значенні, людина, у процесі сприймання та розуміння, здійснює певний миттєвий акт, що служить початком цілої системи мисленневих операцій. Вчений вважає концепт «досить загадковою величиною», «майже невловимим мерехтінням чогось у розумовому кругозорі». Він пов'язує концепт зі значенням слова і вважає, що концепт може заміщувати не лише реальні предмети, а й окремі їхні частини, «реальні дії», «власне мисленнєві функції», а власне здатність до заміщення реалізується концептами за допомогою значення слова. Тобто концепт є набагато ширшим за лексичне значення. [1]

Деякі ідеї дослідника були дотичними до об'єкту нашої праці. Зокрема, С.О. Аскольдов зазначав, що концепт не обов'язково має бути замісником

реальних предметів. «Він може бути замісником деяких ознак предмета чи реальних дій, як, наприклад, концепт Справедливість» [1: 142]

Продовжуючи міркування С. О. Аскольдова, Д. С. Лихачов пояснює концепт як «алгебраїчний» вираз значення, котрим оперують у письмовому й усному мовленні. Насправді, те чи інше слово не викликає в нашій свідомості набору відповідних ознак, що формують його словникове значення або логічне поняття, «бо охопити значення в усій його складності людина просто не встигає, іноді не може, а іноді інтерпретує його по-своєму (залежно від освіти, власного досвіду, професії тощо)» [17: 281]

Провідною проблематикою когнітивної лінгвістики, як зазначає О. С. Кубрякова, є визначення когнітивної функції мови, яку традиційно пов'язують із репрезентацією світу у мові та процесами мислення. Разом з тим, на думку цієї дослідниці, сучасна когнітивна лінгвістика дедалі більше цікавиться свідомістю, що зосереджує увесь ментальний досвід людини і відображає її уявлення й відчуття як смисли або концепти єдиної системи (цит. за [38: 58])

Серед лінгвістичних словників лише «Короткий словник когнітивних термінів» містить дефініцію концепту. О. Кубрякова подає таке визначення: «концепт (concept, konzept) – (...) оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку (lingua mentalis), всієї картини світу, відображеної в людській психіці. [16: 90]

Очевидним є той факт, що словникова стаття відбиває лише загальнофілософське (логічне) трактування концепту, хоча термін був введений у науковий обіг у зв'язку із дослідженням проблеми мови і мислення. У вітчизняному мовознавстві таке розуміння концепту стало підґрунтям для дефініції О. О. Селіванової, яка висловлює думку про те, що «Концепт – інформаційна структура свідомості, різносубстратна, певним чином організована одиниця пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого». [29: 256; 29: 318]

Аналогічні ознаки концепту як складноструктурованої одиниці свідомості, виділяються у визначеннях концепту за М.М. Болдирєвим [3: 24], а також З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним, які пропонують дефініцію концепту як глобальної одиниці мислення, що представляє собою квант структурованого знання, ідеальну сутність, що формується у свідомості на основі операцій з іншими, вже існуючими у свідомості людини концептами.[23] Мова є одним із способів формування концептів у свідомості людини. Однак для повноти формування концепту лише мови замало – необхідним є звернення до чуттєвого досвіду, наочність, предметна діяльність. Тільки внаслідок такої сполучуваності різних видів сприйняття дійсності у свідомості людини формується повноцінний концепт.

В. І. Карасик підкреслює, що лінгвісти намагаються позбутися багатозначності терміну «концепт», пропонуючи альтернативні визначення, такі як: «лінгвокультурема» (В. В. Воробйов [6], О. О. Селіванова [28]), «міфологема» (В.М. Базилєв), «логоепістема» (В. Г. Костомаров), «концептуал» (О. С. Бунєєва). [4: 37]

Алгоритм семантико-когнітивного аналізу концептів, що впроваджуються З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним [22: 84], включає як одну з найважливіших ланок аналізу опис вмісту концепту у вигляді переліку когнітивних ознак. Зазвичай науковці виділяють із застосуванням компонентного аналізу ядерні і периферійні ознаки концептів [14]. Такий підхід буде також використовуватися у нашому дослідженні для виокремлення структурних компонентів концепту JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ в міжнародно-правовому дискурсі.

Отже, узагальнюючи визначення концепту в сучасній когнітивній лінгвістиці, доходимо висновку про те, що концепт є різносубстратною, складноструктурованою одиницею інформаційної структури свідомості, що інтегрує сукупність знань і уявлень про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, асоціативних, метафоричних, навіть архетипно-підсвідомих,

набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого.

1.2. Проблема перекладу міжнародно-правового дискурсу у сучасній лінгвістиці.

Підрозділ присвячений розглядові низки питань:

- 1) Проблематиці перекладу міжнародно-правових текстів у контексті проблем перекладу юридичних текстів.
- 2) Вивченню питання перекладу міжнародно-правових текстів.
- 3) Проблемі вибору адекватної моделі перекладацького аналізу і типології перекладацьких трансформацій, найбільш прийнятних для перекладу міжнародно-правових текстів.

Як юридичний, такі і міжнародно-правовий текст мають багато спільного, що зумовлює схожі проблеми їхнього перекладу. Як мову права, так і мову міжнародного права можна охарактеризувати як нормативну, перформативну і спеціальну (інституціональну). Правові тексти є прескриптивними, оскільки приписують, норми, стандарти і моделі певної правової поведінки, прописують права та зобов'язань, які суспільство повинно виконувати. Отже, такі тексти створюються «з метою керування людським суспільством» [44: 25].

Перекладач як юридичного, так і міжнародно-правового тексту прагне створити переклад, який матиме однакову юридичну силу як на мові тексту-оригіналу, так і у цільовому тексті перекладу, із застосуванням найточнішої термінології [40: 64]. Для перекладу важливо відтворити не лише юридичну мову, але й перформативну природу таких текстів, що, насамперед, маркується перформативними дієсловами. Важливо також зазначити, що переклад як юридичного, так і міжнародно-правового тексту вимагає від перекладача збереження не лише правового статусу, але й комунікативних цілей документа оригінального тексту. Крім того, перекладачеві потрібно знати, як тлумачити

складні юридичні питання, які дуже часто розпливчасті і неоднозначні. [68; 38]

Не менш важливим для перекладу правових текстів є відтворення моделей юридичних текстів, їхньої структури, характерної для різних жанрів, а також функцій в певній галузі права. Зокрема, міжнародно-правові документи міжнародного м'якого права відрізнятимуться специфічною рекомендаційною модальністю, яка, знов-таки буде варіюватися залежно від жанрів Декларації, Принципів, Відозви тощо і має адекватно відтворюватися у перекладі. Навпаки, тексти жорстоко права такі, як Договори або Конвенції, мають високий рівень облігативної модальності, що також повинно враховуватися перекладачем на етапі перекладацького аналізу текстів таких документів.

Незважаючи на зазначені спільні риси, проблематика перекладу юридичних і міжнародно-правових текстів все ж таки суттєво відрізняється. Так, для перекладача юридичного, але не міжнародно-правового тексту важливим є, як зауважує більшість дослідників, не тільки володіти лінгвістичними знаннями, а й бути знайомими із залученими правовими системами. Зокрема, дослідники переконані, що перекладач юридичного тексту повинен мати базові знання про право та правові системи країн вихідного і цільового текстів. Зокрема, науковці вважають, що «юридичний переклад вимагає від перекладача особливої обережності, оскільки він складається насамперед з абстрактних термінів, глибоко і міцно вкорінених у вітчизняних культурах та інтелектуальній традиції, до яких належить текст мови оригіналу і текст мови перекладу» [49: 48].

На відміну від зазначених проблем перекладу юридичних текстів, переклад міжнародно-правового дискурсу (далі по тексту – МПД) має враховувати специфіку такого дискурсу, який забезпечує норми та стандарти поведінки, насамперед, держав. Як правило, МПД представлений багатомовними правовими документами, такими як документи ООН та ЄС. Вони є паралельними текстами, автентичними, юридично еквівалентними та

мають одну і ту ж саму комунікативну функцію, хоча мови написання є різними.

Інформація про правові системи і культуру тексту-джерела не є важливою й релевантною для перекладацького аналізу таких текстів, оскільки вони являють собою міждержавну, міжкультурну комунікацію, основним завданням якої є створення правил міжнародної поведінки держав-учасниць документу.

Для обрання успішних перекладацьких стратегій перекладач має здійснити перекладацький аналіз тексту, обравши відповідну модель аналізу або комбінуючи декілька з таких моделей.

У сучасному перекладознавстві можна визначити кілька найбільш поширених моделей перекладацького аналізу, кожна з яких надає перевагу аналізу певної сукупності характеристик аналізованого тексту або дискурсу. Виокремлення таких моделей є певною мірою умовним, оскільки низка параметрів, залучених до аналізу, є інваріантною для всіх моделей. Із найпоширеніших моделей слід зазначити денотативно-ситуативну модель, модель, що залучає *tertium comparacionis* – мову посередника як еталон зіставлення, семантичну модель і трансформаційну модель. Моделі не є взаємовиключними, що під час перекладацького аналізу міжнародного-правового тексту / дискурсу залучати компоненти різних моделей.

Найбільш прийнятною для перекладацького аналізу МПД є, на наш погляд, семантична модель із елементами трансформаційної і моделі, що залучає *tertium comparacionis*. Денотативна або денотативно-ситуативна модель не є релевантною для аналізу міжнародно-правового дискурсу, оскільки зазвичай застосовується за умови наявності у мові перекладу наявні соціокультурні і етнокультурні лакуни, для заповнення яких у перекладі потребується «відбір» денотатив, найбільш близьких до тексту-оригіналу. Отже, зважаючи на зазначену вище специфіку міжнародно-правової комунікації, така модель є найменш прийнятною.

Семантична модель, на наш погляд, навпаки, має бути основною під час перекладацького аналізу МПД. Така модель залучає структурний компонентний аналіз семантики вихідного тексту і пошуку семантичних відповідників у мові-перекладі [29: 446].

У сучасній версії такого аналізу доречно зазначити не один, а три варіанти семантичної моделі [62]: власне структурно-семантичний або компонентний аналіз, відповідно до якого перекладач фокусується на відтворенні всього "пучка семантичних ознак"; прототипно-семантичний підхід, згідно з ким перекладач не обов'язково має зосереджуватися на всій сукупності семантичних ознак, а обирає ядро або периферію значення, що є культурно обумовленим; фреймово або сценарно-семантичний підхід, що враховує вплив на значення слова як динамічне утворення контексту або інших компонентів комунікативної ситуації. Отже, для сучасних варіацій семантичної моделі актуальним є поєднання компонентного аналізу з лінгвостилістичним аналізом – з огляду на необхідність виявлення і зіставлення стилістичних і конотативних значень вихідного і перекладного текстів, а також з когнітивним, зокрема, фреймовим аналізом.

У цій магістерській праці використовується типологія перекладацьких трансформацій, запропонована О.О. Селівановою [29], що, враховуючи існуючі класифікації, вибудовується за параметром тріади мовного семіозису – семантики, синтактики та прагматики. Відповідно до зазначеної типології, виокремлюються формальні (експоновані одиницями всіх рівнів мовної системи – від фонетичного до синтаксичного) і формально-змістовні (лексичний рівень представлений мовними одиницями денотативного і конотативного плану) трансформації. В межах формально-змістовних трансформацій виділяється трансформації з прагматичним компонентом.

Зважаючи на особливості міжнародно-правового тексту – збереження у цільовому тексті облігативної модальності і юридичної сили аутентичних документів-джерел, можна передбачити, що більшу частину перекладацьких трансформацій в українських перекладах міжнародно-правових документів

складатимуть формальні трансформації, що передбачають зміну форми у перекладі із збереженням змісту.

1.3. Проблема висвітлення сучасного міжнародно-правового дискурсу у лінгвістиці і перекладознавстві.

На відміну від юридичного дискурсу, МПД є малодослідженою проблемою як вітчизняного, так і європейського і американського мовознавства і перекладознавства.

Нечисленні наукові студії присвячені розглядові міжнародно-правового дискурсу в аспекті його структурно-семантичних і прагматичних особливостей [18], в тому числі актомовленнєвої специфіки [50], інтерактивного, жанрового і концептуального моделювання [12], питань обґрунтування на матеріалі дискурсу міжнародного м'якого права дискурсивної структури такого типу дискурсу [60], проблематики концептуальної і похідної від неї інституційно-стратегічної організації сучасного МПД [61].

Фундаментальними працями, присвяченими проблемі МПД, є докторське дисертаційне дослідження Н.К. Кравченко і монографія цієї авторки, у яких висвітлюються питання установаження категорійної ієрархії, параметрів, складників і функцій міжнародно-правового дискурсу, його взаємозв'язків із соціумом, культурою, міжнародними політико-економічними реаліями, національно-правовими нормами тощо; визначено типи інтерактивності й розроблено типологію комунікантів МПД, їхніх дискурсивних ролей, стратегій і тактик; впроваджено у науковий обіг і обґрунтовано поняття жанрових семіосфер МПД і їхніх параметрів, запропоновано типологію жанрів і жанрових фрагментів міжнародно-правового дискурсу, в тому числі з огляду на їхню актомовленнєву структуру і низку інших критеріїв відмежування.

Для мети і завдань нашого дослідження особливо вагомим є аспект вивчення когнітивно-концептуальної структури МПД і аналіз сучасної міжнародно-правової картини світу як універсально-узуального колективного

ментального простору, що має трирівневу (аксіологічну, онтологічну і деонтичну) концептуальну організацію. Аксіологічний компонент такої картини світу формується саме концептом «справедливість», що відіграє визначальну роль у формуванні МПД, визначенні його ключових концептів, інтерактивній і когнітивній організації.

У нашому дослідженні ми беремо за основу запропоновану дослідницею дефініцію міжнародно-правового дискурсу, але у більш спрощеному вигляді, а також із деякими коригуваннями, зважаючи на об'єкт цієї магістерської праці.

Міжнародно-правовий дискурс – це комунікативно-когнітивний простір, що базується на таких компонентах знань та уявлень його учасників:

- 1) про свій статус узагальненого комуніканта;
- 2) про ситуацію спілкування у вигляді спільних і конфліктних політико-економічних інтересів і стратегій різних держав, що мають бути збалансовані у тексті міжнародного документу:

- 3) про прецедентні і прокурсивні міжнародно-правові, національно-правові та ін. тексти, що нормативно пов'язані із міжнародним документом, на основі якого відбувається дискурс;

- 4) про різні жанри МПД;

- 5) про характеристики концептосфери «справедливість» як гармонізуючої концептуальної основи інтеракції в МПД, що визначає «занурення» тексту і комунікантів у семіотичний універсум і пов'язана з оціночним підґрунтям, обґрунтуванням і інтерпретацією міжнародно-правових норм.

У зв'язку із об'єктом і завданнями нашого дослідження, важливою є також праця, у якій аналізуються особливості концептуальної організації міжнародно-правового дискурсу, зокрема, із висвітленням проблеми концептуальної дихотомії концептів «міжнародно-правова справедливість» і «компенсаційна справедливість», що є одним із фокусів наукової статті, присвяченій питанням екоцентризму у сучасному МПД [61].

Зокрема, автори статті доходять цікавого і важливого для вирішення завдань нашого дослідження висновку [61: 37] стосовно того, що компенсаційна справедливість у сучасному міжнародно-правовому дискурсі певною мірою суперечить юридичній (міжнародно-правовій) справедливості, що певною мірою загрожує структурній цілісності міжнародного права. Така колізія демонструє ціннісне протиставлення між еко-центричною та ета-центричною стратегіями у міжнародному праві, породжуючи низку антиномій між такими концептами, як «перевага» vs. «свобода та рівність», «загальне благо» vs. «суверенітет», «однорідність» vs. «неоднорідність», «гомогенність» vs. «гетерогенність» і «диференціація» тощо, які, власне, і визначають синергію міжнародного права та його подальший розвиток.

Особливий інтерес для нашого дослідження становлять перекладознавчі наукові розвідки міжнародно-правового дискурсу.

Зокрема, проблемам перекладу МПД із фокусом на когнітивно-прагматичному і лінгвістичному аспектах присвячене дослідження О.І. Юденко, у якому, зокрема, міжнародно-правові тексти проаналізовано з огляду на тип формально-змістовних трансформацій із прагматичним компонентом, що використовуються перекладачем для відтворення інституційно-стратегічної програми тексту-джерела. Автор доводить сміливу гіпотезу стосовно того, що такий тип трансформацій є у цільовому тексті результатом перекладацької інтерпретації когнітивно-комунікативних стратегій тексту-джерела з акцентуванням певного аспекту міжнародного правовідношення – його об'єкта, суб'єкта, умов здійснення і сфери застосування. З огляду на це, змістовно-сміслово адекватність перекладу залежить від ступеню відповідності когнітивно-прагматичних структур текстів перекладу й оригіналу.

Автор доходить важливого для усвідомлення процесу і можливих складнощів у перекладі міжнародно-правового дискурсу висновку про те, що "використання прагматичних або тактичних трансформацій при перекладі

міжнародно-правових текстів зумовлене знаками внутрішньої діалогічності в тексті-оригіналі. З одного боку, така діалогічність (інтертекстуальність) іконічно відтворює складності переговорного процесу, що передує фазі укладання угоди. З іншого боку, знаки діалогічної напруженості виявляють універсальну дихотомію міжнародно-правових концептів “загальне благо” і “суверенітет”, що пов’язано зі специфікою міжнародної нормотворчої діяльності, спрямованої на встановлення пропорційного балансу між спільним (міжнародним) і індивідуальним (суверенним) у моделі необхідної (“жорстке право) або бажаної (“м’яке” право) поведінки держав у міжнародних відносинах» [37: 136].

Отже, висновки О. І. Юденко безпосередньо перетинаються із зазначеними вище результатами дослідження Н. К. Кравченко і Т. А. Пастернак у тому сенсі, що сучасний міжнародно-правовий дискурс виявляє концептуальну дихотомію між домінантними концептами міжнародно-правової картини світу, які, найвірогідніше, є похідними від базисної антиномії між концептами / концептосферами «компенсаційна справедливість» і юридична, «міжнародно-правова» справедливість.

Дискурсивна модель перекладацького аналізу міжнародно-правового дискурсу, що відпрацьована у розрізі сучасного соціо-семіотичного підходу у поєднанні з семіотичною моделлю Ю. Лотмана і концепцією всеосяжної діалогічності М. Бахтіна, запропонована в англomовному дослідженні українських науковців Н. Кравченко, Ю. Маркової і О. Сошко (2021).

Зокрема, у результаті своїх наукових пошуків на матеріалі різних за юридичною силою і жанровою специфікою міжнародно-правових текстів дослідники доходять переконливих висновків стосовно того, що дискурсивна перекладацька модель аналізу міжнародно-правового дискурсу має включати такі модулі: модуль концептуального простору міжнародного документа, який визначається гармонізованою ціннісною опозицією між поняттями "правова справедливість" та "компенсаційна справедливість", "загальне благо" і «суверенітет»; модуль адресанта / адресата дискурсу, втілений у метонімічній

номінації "сторони документа"; модуль перекладача як проміжної системи, який є адресатом оригінального тексту та адресантом-перекладачем перекладеного тексту; модулі семіосфер, що уніфікують інтереси сторін документу або, навпаки, віддзеркалюють протилежні цілі інтереси держав-учасниці.

На думку авторів статті, «об'єднувальні» модулі включають семіосфери міжнародних універсальних та базових галузевих документів, семіотичний універсум загальнолюдських цінностей (що у міжнародно-правовому дискурсі інтегруються в концептосфери або юридичної, або компенсаційної справедливості – *A. С.*) та спільну інтеріоризовану міжнародну реальність, що зумовлює нагальну необхідність врегулювання певної сфери міжнародних відносин. Такі семіосфери позначені експліцитними або імпліцитними засобами інтертекстуальності та співвідносяться з основними дискурсивними стратегіями консенсусу, солідарності, співпраці та додатковими стратегіями мінімізації нав'язування та приховування відмінностей, реалізовані за допомогою тактик узагальнення, пом'якшення та декларативності.

Гетерогенні семіосфери національних законодавств держав-членів документів є модулем, що роз'єднує учасників МПД і, відповідно, потребує засобів урівноваження різних цілей і інтересів, які визначаються і систематизуються авторами статті.

Висновки до розділу 1.

Концепт є одним із ключових понять актуальної для 21 століття функціональної або когнітивно-дискурсивної парадигми. У цій науковій праці ми беремо за основу усвідомлення концепту, що узагальнює найсуттєвіші ознаки цієї одиниці, виокремлені в сучасних працях з лінгвоконцептології і когнітивної лінгвістики. Концепт ми розуміємо як різносубстратну, складноструктуровану одиницю інформаційної структури свідомості, що інтегрує сукупність знань і уявлень про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, асоціативних, метафоричних, навіть архетипно-підсвідомих,

набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого.

Проблема перекладу міжнародно-правового дискурсу, в тому числі особливостей відтворення концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* в українських перекладах англійськомовних текстів міжнародного права, пов'язана з такими рисами МПД, як нормативність, перформативність інституціональна прескриптивність. Однак важливою відмінністю МПД від юридичного тексту є те, що міжнародно-правова комунікація є міждержавною, такою, що створює норми, стандарти і моделі певної правової поведінки для держав-учасниць, що формують категорію узагальненого комуніканта, оскільки є, водночас, адресантами і адресатами прав і обов'язків, регламентованих такими документами.

Серед моделей перекладацького аналізу, що виокремлюються у сучасному перекладознавстві, а саме денотативно-ситуативної, моделі, що залучає еталон зіставлення, семантичних і трансформаційної. Найбільш релевантною для перекладацького аналізу МПД і вирішення завдань нашого дослідження є семантична модель, яка залучає структурний компонентний аналіз семантики вихідного тексту і пошуку семантичних відповідників у мові-перекладі. У сучасній версії такого аналізу виділяються три варіанти семантичної моделі: власне структурно-семантичний або компонентний аналіз; прототипно-семантичний підхід, згідно з ким перекладач не обов'язково має зосереджуватися на всій сукупності семантичних ознак, а обирає ядро або периферію значення; фреймово або сценарно-семантичний підхід, що враховує вплив на значення слова як динамічне утворення контексту або інших компонентів комунікативної ситуації.

В праці використовується типологія перекладацьких трансформацій, запропонована О.О. Селівановою – із виокремленням формальних (що представляють одиниці всіх рівнів мовної системи – від фонетичного до синтаксичного) і формально-змістовних (лексичний рівень представлений мовними одиницями денотативного і конотативного плану) трансформацій. В

межах формально-змістовних трансформацій виділяються трансформації з прагматичним компонентом.

Проблемі міжнародно-правового дискурсу присвячені нечисленні праці у сучасній лінгвістиці і перекладознавстві, у яких висвітлено лінгвістичні, прагматичні і концептуальні особливості такого дискурсу, у тому числі зважаючи на концепт справедливості як домінуючий концепт міжнародно-правової картини світу. У перекладознавчому аспекті здійснені спроби запропонувати когнітивно-семіотичну модель перекладацького аналізу МПД та проаналізувати такий тип інституційного спілкування у розрізі застосування під час перекладу формально-змістовних трансформацій із прагматичним компонентом. Водночас, ані МПД, ані концепт «справедливість» як один із базисних його концептів досі не були у фокусі перекладацьких студій.

РОЗДІЛ II. Концепт *JUSTICE* / *СПРАВЕДЛИВІСТЬ* в універсальній і міжнародно-правовій картині світу: особливості вербалізації концепту і його структурних ознак.

2. 1. Структурні компоненти концепту *JUSTICE* / *СПРАВЕДЛИВІСТЬ* з огляду на сучасну міжнародно-правову картину світу.

В теоретичному підрозділі 1.1. цього дослідження зазначалося, що концепт як певна структура універсальних і національно-специфічних знань і уявлень структурується на ядерні і периферійні ознаки, які можуть бути зафіксовані у паремійному фонді, у художніх та інших текстах, але, насамперед, в словниках, де дефініція понять віддзеркалює як базисні, так і додаткові значеннєві компоненти концепту, категоризовані у понятті, закріпленому словом на його позначення.

В англomовних лексикологічних джерелах лексема *justice* розкривається через такі ядерні компоненти значення, як:

1) «правосуддя»: the process or result of using laws to fairly judge and punish crimes and criminals (процес або результат використання законів для справедливого судочинства та покарання злочинів та злочинців), що урівнює обсяг понять «закон» і «справедливість»;

2) «суб'єкт здійснення закону / правосуддя»: a judge in a court of law (суддя у суді)

2) «якість», що актуалізується у двох значеннях: як характеристика людини: the quality of being just, impartial, or fair (якість бути справедливим, неупередженим) або певної дії, тощо the quality of conforming to law;

3) «принцип або ідеал належного поведіння або правильних дій» (the principle or ideal of just dealing or right action); відповідність такому принципу або ідеалу (conformity to this principle or ideal). В останньому значенні у словниках наводиться такий абсолютний синонім на позначення справедливості як морального принципу, як «righteousness» (моральність, чесність);

4) «правильність», «розумність», «раціональність»: conformity to truth, fact, or reason (відповідність істині, факту чи розуму). На позначення такого аспекту усвідомлення справедливості у словниках наводиться лексема «**correctness**» (правильність). (MW) [63: URL <https://www.merriam-webster.com>]

Отже, ядерними компонентами концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* є такі ознаки, як неупередженість, правосуддя, моральний принцип або ідеал, правильність, суб'єкт або об'єкт, пов'язаний із здійсненням правосуддя або наділений якостями, категоризованими іншими ядерними компонентами, асоційованими із справедливим поведінням, принципами тощо.

Аналогічні ознаки зафіксовані у інших словниках, зокрема, в Oxford Advanced Learner's Dictionary [64] і в Кембріджському словнику – з тією відмінністю, що досить узагальнене визначення справедливості як принципу

або ідеалу, представлене у MW (the principle or ideal of just dealing or right action) конкретизується семами «порядність» і «моральність»: morally correct or fair (порядний і сумлінний з точки зору моралі). Крім того, зазначена ознака дублюється у такому визначенні справедливості, як fairness in the way people are dealt with (чесність у поводженні з людьми). [42: URL <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/justice>]

У Free Dictionary та ж сама ознака виділяється вже не як периферія, а як ядерна складова концепту *JUSTICE*. Із п'яти основних дефініцій два визначають справедливість як моральну категорію, а саме друге визначення 2. a. The principle of moral rightness; decency (Принцип моральної правоти; порядність), b. Conformity to moral rightness in action or attitude; righteousness (Відповідність моральній правильності у дії чи ставленні; праведність). В третьому значенні зафіксовані дві основні денотативні семи лексеми *justice* на позначення ядерних ознак однойменного концепту – «закон / правосуддя» і «порядний з точки зору моралі»: 3. a. The attainment of what is just, especially that which is fair, moral, right, merited, or in accordance with law (Досягнення того, що є справедливим, особливо з точки зору моралі, правильності, гідності, або такого, що відповідає закону). [57: URL <https://www.thefreedictionary.com/justice>]

Отже, на основі аналізу англomовних лексикографічних джерел можна дійти висновку, що ядерними ознаками концепту *JUSTICE* є «закон / правосуддя» і «моральність», що, у свою чергу, включає такі узуальні семи на позначення моральних чеснот, як «чесність», «розумність», «правильність», які є гіперонімами цього поняття, але, водночас, виділяються у словниках (див. вище) і як окремі компоненти значення лексеми «справедливість».

Аналогічні компоненти виділяються українськими лексикографічними джерелами: властивість за значенням справедливий; правильне, об'єктивне, неупереджене ставлення до кого-, чого-небудь; людські відносини, дії,

вчинки, які відповідають морально-етичним і правовим нормам. [32: URL <http://sum.in.ua/p/9/590/2>]

Відмінність від англomовних джерел полягає у відсутності ототожнення справедливості з правом, а також у виділенні таких сем, як «неупередженість» і «об'єктивність», як окремих значень лексеми справедливості – денотативних сем, на відміну від англomовних словників, де такі значення є узуально-конотативними, за допомогою яких здійснюється дефінія інших значень поняття справедливості.

У філософській літературі і, зокрема, у працях з філософії права як ядерні компоненти концепту *JUSTICE* визначені, ще розпочинаючи із Аристотеля і Платона, такі когнітивні ознаки, як *пропорційність, відповідність, відплата, співвідношення*, що вербалізуються у впроваджених Аристотелем термінах «дистрибутивної справедливості» і «коригуючої справедливості» [56: 1].

У працях Е. Канта справедливість постає як *сумісність свобод* і як *рівне обмеження свободи*. [25]

Окрім ядерних, в концепті (концептосфері) *JUSTICE* виділяються також центральні і периферійні когнітивно-структурні ознаки.

Сучасні філософські і філософсько-правові тексти висвітлюють такі компоненти центральної частини концепту *JUSTICE*, як цінність (А. Арон, Дж.Берхем), законність, право (Е. Апперс, Л. Фуллер, Ціппеліус), рівність, свобода (Х.Рінар), загальне благо (Дж. Роулз), добровільність, користь (О. Гьоффе), ефективність, демократія, безпека (К. Оноре) та ін. (цит. за [12: 220]), що розподіляються за трьома парадигмами смислів: індивідуальна справедливість, справедливість для суспільства і загальна справедливість.

Зважаючи на те, що міжнародно-правова картина світу є за своїми характеристиками типом універсальної картини світу, для нашого дослідження найбільший інтерес становить концептуальна площина «загальна справедливість», що конституюється концептуальними ознаками *рівність, рівновага, гуманізм, демократія, спільні цінності, гармонія, право імперативність, адекватність, поєднання, пропорційність, загальне благо*

тощо [12: 221]. Найбільш універсальними є центральні концептуальні ознаки *належне (право, законність), рівність (пропорційність, адекватність розподіл, свобода, міра, рівновага, баланс) і благо*.

Периферійні компоненти залучені у текстах для інтерпретації центральних когнітивних ознак концепту «справедливість». Зважаючи на їхню значну кількість, виокремлення таких компонентів виходить за рамки цього дослідження.

Виокремлені ядерні і центральні ознаки концепту JUSTICE, що висвітлені у словникових дефініціях, філософській і філософсько-правовій літературі, є компонентами сучасної міжнародно-правовій картині світу і, відповідно, вербалізуються у міжнародних документах різною юридичної сили.

Зокрема, такі основні принципи міжнародного права, як принцип рівноправності та самовизначення народів, принцип співробітництва і принцип добросовісного виконання зобов'язань за міжнародним правом є маніфестацією таких виокремлених вище концептуальних ознак концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*, як «рівність», «свобода», «поєднання і взаємозв'язок», «сумлінність» і «належне», зафіксованих у п. 2 ст. 1, п. 2 ст. 2 Статуту ООН, Декларації про принципи міжнародного права 1970 р., Заключному акті НБСЄ 1975 р. та інших універсальних міжнародних документах, базисних для конструювання сучасної міжнародно-правової картини світу.

Ядерна концептуальна ознака «пропорційність» зафіксована у принципі рівності держав як їхньої рівноправності як суверенних суб'єктів міжнародного права: *Watercourse States shall cooperate on the basis of sovereign equality, territorial integrity, mutual benefit and good faith (article 8, para 1)*. У наведеному фрагменті сема «рівність» є денотативною семою лексеми *equality*, а сема «пропорційність» - узуальною конотативною семою лексеми *mutual (benefit)*. Словосполучення *good faith* висвітлює таку зафіксовану у наведених вище дефініціях ознаку концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*,

як «доброчесність / сумлінність». Ознака поєднання, взаємозв'язок маркується лексемою *cooperate*.

Важливо зазначити, що в міжнародно-правових текстах висвітлюється водночас такі когнітивні компоненти концепту *JUSTICE*, як рівне обмеження свобод (задекларовано у визначенні справедливості ще Е. Кантом) як баланс між рівним доступом і рівною заборонаю, що, зокрема, зафіксовано у текстах, що регламентують низку міжнародно-правових свобод – космічного простору», відкритого моря, «свободу повітря».

Зокрема, у принципі 4 "Принципів, що стосуються дистанційного зондування Землі з космічного простору" зазначається:

the principle of freedom of exploration and use of outer space on the basis of equality. (...). Such activities shall not be conducted in a manner detrimental to the legitimate rights and interests of the sensed State (PRRSEFOS) – принцип, згідно з яким космічний простір є відкритим для дослідження і використання на основі рівності (концептуальна ознака «рівний доступ»). (...) Подібна діяльність повинна здійснюватися таким чином, щоб не завдавати шкоди законним правам та інтересам держави, що зондується (ознака «рівна заборона»).

Ще більш прозоро дихотомічна структура концепту як балансу між свободою і її рівним пропорційним обмеженням заради загального блага зафіксований у Договорі про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла (Договір про космос). Зокрема, у тексті статті 1 сема «свобода дослідження та використання» маркується лексемами і словосполученнями *free / відкрито, without discrimination of any kind / без будь-якої дискримінації, on a basis of equality / на основі рівності, free access / при вільному доступі:*

Outer space, including the moon and other celestial bodies, shall be free for exploration and use by all States without discrimination of any kind, on a basis of

equality and in accordance with international law, and there shall be free access to all areas of celestial bodies (TPGASEUOS, стаття 1)

Космічний простір, включаючи Місяць та інші небесні тіла, відкрито для дослідження і використання всіма державами без будь-якої дискримінації на основі рівності і згідно з міжнародним правом, при вільному доступі у всі райони небесних тіл.

Водночас, сема «рівне обмеження свободи» актуалізується у тексті статті 2, відповідно до якої

Outer space, including the moon and other celestial bodies, is not subject to national appropriation by claim of sovereignty, by means of use or occupation, or by any other means (TPGASEUOS, стаття 2) – Космічний простір, включаючи Місяць та інші небесні тіла, не підлягає національному присвоєнню ані шляхом проголошення на них суверенітету, ані шляхом використання або окупації, ані будь-якими іншими засобами,

і у ст. IX, що регламентує заборону на проведення певних видів діяльності: conduct exploration of them so as to avoid their harmful contamination and also adverse changes in the environment of the Earth resulting from the introduction of extraterrestrial matter – проводять вивчення і дослідження космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, таким чином, щоб уникати їх шкідливого забруднення, а також несприятливих змін земного середовища внаслідок доставки позаземної речовини.

У дослідженнях з особливостей концептуальної організації міжнародно-правового дискурсу визначено, що сучасний МПД постає як ціннісно-концептуальна опозиція між концептами / концептосферами "міжнародно-правова справедливість" (рівні права по відношенню до рівних) та «компенсаційна справедливість» (нерівні права по відношенню до нерівних, вирівнювання вихідної нерівності суб'єктів права). [12; 61]

При цьому «компенсаційна справедливість» асоційована з концептами "відмінність", «гетерогенність», «диференціація», «преференції», «великодушність», тоді як "міжнародно-правова справедливість" структурується такими концептуальними ознаками, як "загальне благо", «рівність», «гомогенність», «зрівнювання».

Зокрема, втіленням концепту «компенсаційна справедливість» є сучасні екоцентричні стратегії міжнародно-правового дискурсу, серед яких, зокрема, виділяються:

- 1) стратегія визнання правосуб'єктності природи і її об'єктів.
- 2) стратегії обмеження прав / інтересів держав (політичних, економічних, національно-культурних, суверенних, транснаціональних тощо) на користь збільшення прав інших держав навіть за рахунок обмеження обсягу власних прав і свобод;

Перша із зазначених стратегій реалізується, насамперед, в міжнародно-правових документах, що формують міжнародне екологічне право: *Conscious of the intrinsic value of biological diversity and of the ecological, genetic, social, economic, scientific, educational, cultural, recreational and aesthetic values of biological diversity and its components.* [51: URL <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>] – *Договірні Сторони, усвідомлюючи справжню цінність біологічного різноманіття, а також екологічне, генетичне, соціальне, економічне, наукове, виховне, культурне, рекреаційне і естетичне значення біологічного різноманіття і його компонентів.*

Друга інституційна стратегія реалізується в міжнародно-правових текстах як надання переваг тим, хто потребують допомоги. Зазначена стратегія є інституційно-прагматичним планом реалізації таких концептуальних ознак концепту «компенсаційна справедливість», як «вирівнювання вихідної нерівності», «компенсація» і «великодушність».

Зокрема, всі основні конвенції та договори, конститутивні для формування галузей міжнародного права, включають формулювання щодо врахування "особливих інтересів та потреб країн, що розвиваються": *TAKING*

INTO ACCOUNT the circumstances and particular requirements of developing countries [72]– беручи до уваги обставини й особливі потреби країн, що розвиваються (доречно зазначити, що в українському перекладі не відтворюється графостилістичний засіб виділення початку фрази, що на рівні конотативного значення певним чином послаблює категоричність всього висловлення).

Аналогічні концептуальні ознаки актуалізуються нормативними висловленнями, що регламентують відступи від недискримінаційного режиму на користь країн, що розвиваються – відповідно до Рішень ГАТТ від 28 листопада 1979 року (L/4903), що продовжують застосовуватися як норми ГАТТ із заснуванням у 1994 році СОТ. Такі норми забезпечують спеціальний диференціальний та більш сприятливий тарифний режим щодо продуктів, що походять з країн, що розвиваються, а також диференційований та більш сприятливий режим стосовно нетарифних заходів. Юридична природа зобов'язань, передбачених СК, що надають преференції, разом із правовими наслідками їх впровадження на міжнародному рівні, містяться у частині IX, абзаци другому *Agreed Conclusions of the Special Committee on Preferences*, [58] де, зокрема, зазначається:

(ii) the subsequent reduction of tariffs on a most favoured-nation basis, whether unilaterally or following international tariff negotiations; (c) Their grant is conditional upon the necessary waiver or waivers in respect of existing international obligations, in particular in the General Agreement on Tariffs and Trade ((ii) (Подальше зниження тарифів із дотримання режиму найбільшого сприйняття, здійснюється або в односторонньому порядку (країною, що надає преференції країні-бенефіціанту – наше уточнення), або на підставі міжнародних переговорів про тарифи; (c) їх надання залежить від необхідної відмови або відмов щодо існуючих міжнародних зобов'язань, зокрема у Генеральній угоди про тарифи та торгівлю).

Отже, норми, що передбачають надання переваг більш розвинутими країнами тим, хто потребує підтримки допомоги, висвітлюють концептуальні ознаки "відмінність", «гетерогенність», «диференціація», «преференції», асоційовані з концептом «компенсаційна справедливість».

Концепт «компенсаційна справедливість» є когнітивним підґрунтям інституційної стратегії надання пільг і переваг, що втілена у тексті **Міжнародної конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей**, відповідно до якої держави-учасниці, враховуючи ситуацію вразливості, в якій опиняються трудящі-мігранти та члени їх сімей (Considering the situation of vulnerability in which migrant workers and members of their families frequently find themselves – преамбула конвенції), зобов'язуються забезпечувати повагу до культурної ідентичності трудящих - мігрантів та членів їх сімей (States Parties shall ensure respect for the cultural identity of migrant workers and members of their families – ICPRAWMTF (стаття 31), розглядають можливість запровадження процедур або установ, за допомогою яких можна враховувати (...) особливі потреби, прагнення та зобов'язання трудящих -мігрантів та членів їх сімей (States Parties shall consider the establishment of procedures or institutions through which account may be taken (...) of special needs, aspirations and obligations of migrant workers and members of their families (стаття 42), зобов'язуються докладати зусиль, щоб полегшити дітям трудящих-мігрантів навчання їхньої рідної мови та культури (States of employment shall endeavour to facilitate for the children of migrant workers the teaching of their mother tongue and culture – стаття 45 (3)).

Окрім зазначених ознак концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*, текст зазначеної статті містить контекстуальні семи на позначення таких структурних компонентів концепту, як «компенсація» (тому, хто знаходиться в несприятливих, порівняльно з іншими, умовах), «вирівнювання і «великодушність».

2.2. Особливості експлікації концепту JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ у базисних документах міжнародного права.

Концепт *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* є одним із базисних концептів міжнародно-правової картини світу, оскільки категорія справедливості постає як загальний принцип міжнародного права, як одне із його джерел, впливає на створення нових норм, засоби їхньої здійснення і інтерпретації, відіграє важливу роль під час вирішення питань відповідальності і санкцій. Юристи-міжнародники зазначають, що «справедливість» як принцип міжнародного права виконує такі конкретні функції: зумовлює напрямок правотворчої діяльності, визначає зміст тлумачення, використовується для адаптації норми до умов окремого випадку, а також для усунення прогалин у міжнародному праві. [5, с. 297]

В доктрині міжнародного права визначаються три способи застосування справедливості: *infra legem*, коли справедливість працює в рамках закону як механізм судового тлумачення, *praeter legem*, коли концепт «справедливість» залучається з метою заповнення нормативних лакун у разі, якщо певна сфера або об'єкт міжнародно-права не врегульовані нормативними текстами; *contra legem*. Останній випадок є, на нашу думку, найбільш цікавим, оскільки передбачає можливість ситуацій, коли справедливість може суперечити міжнародному праву.

Зокрема, концепт *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* лексично експліковано у тексті Статуту Постійної палати міжнародного правосуддя (ППМП) [34: URL: <https://www.refworld.org/docid/40421d5e4.html>], розробленому ще у 1920 році, а також у тесті статті 38.2 Статуту Міжнародного суду, якою передбачається, що Суд має право вирішувати справу *ex aequo et bono* (тобто по справедливості - *A.E.*): *This provision shall not prejudice the power of the Court to decide a case ex aequo et bono, if the parties agree thereto* (38 (2) (Це положення не завдає шкоди повноваженням Суду вирішувати справу *ex aequo et bono*, якщо сторони погоджуються з цим).

Концепт *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* вербалізується у преамбулі Статуту ООН [33: URL <https://www.yumpu.com/xx/document/read/15741900/->],

де як одна з цілей об'єднання народів світу в ООН і прийняття вказаного Статуту зазначається створення умов, за яких може дотримуватися справедливність: *to establish conditions under which justice and respect for the obligations arising from treaties and other sources of international law can be maintained* – встановити умови, за яких може дотримуватися справедливість та повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права.

У наведеному формулюванні «справедливність» зрівнюється за своєю правовою функцією із міжнародно-правовими зобов'язаннями, що метонімічно уособлюють саме міжнародне право (*justice and respect for the obligations arising from treaties and other sources of international law*)

Ст. 1 Статуту ООН передбачає вирішення міжнародних спорів відповідно до принципів справедливості та міжнародного права:

To maintain international peace and security, and to that end: to take effective collective measures for the prevention and removal of threats to the peace, and for the suppression of acts of aggression or other breaches of the peace (...) in conformity with the principles of justice and international law. – Підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою: вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру і придушення актів агресії, або інших порушень миру (...) відповідно до принципів справедливості та міжнародного права.

Завдяки адвербіальній структурі способу дії (*in conformity with the principles of justice and international law / відповідно до принципів справедливості та міжнародного права*) на позначення способу забезпечення міжнародного миру та безпеки, мир, безпека і справедливність асоціюються у даному локальному контексті (і у контекстах багатьох інших міжнародно-правових текстів) як семантично пов'язані одиниці, що дозволяє залучити ознаки «мир» і «безпека» до периферії концепту «справедливність».

Семантичний зв'язок між лексемами «міжнародний мир», «безпека» і «справедливість» ще у більш прозорий спосіб експлікований у статті 2 (3), де номіновані лексемами поняття утворюють синонімічний ряд:

All Members shall settle their international disputes by peaceful means in such a manner that international peace and security, and justice, are not endangered – Усі члени Організації Об'єднаних Націй розв'язують свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не наражати на загрозу міжнародний мир та безпеку і справедливість.

Важливо зауважити, що у статті 1 Статуту ООН експлікований семантичний зв'язок поняття справедливості і міжнародного права, що постають як синонімічні.

У цьому зв'язку, деякі вітчизняні дослідники міжнародно-правового дискурсу зазначають, що у такий спосіб у Статуті ООН визнається однакове значення міжнародно-правових норм, тобто інституційних цінностей, і норм справедливості – загальнолюдських цінностей, інтегрованих у концептосферу *справедливість*. Небезпеку зрівнювання таких концептів вбачається у тому, що «можливість накладання і взаємодії концептосфер *законність* і *справедливість* в міжнародно-правовій картині світу може мати своїм наслідком підміну в МПД концепту *справедливість* не лише концептом *легітимність* (відповідність праву), але й будь-яким ціннісним концептом, що представляється зацікавленою у цьому дискурсивною спільнотою як такий, що містить ціннісний смисл *легітимність*». [12: 225]

На текстовому рівні можливість таких ситуацій вербалізована положеннями статті 42 Статуту ООН, що формулюють виключення із принципу заборони війни, тобто концепт «колективна безпека» нормативно легітимізується як ієрархічно пріоритетний у міжнародно-правовій картині світу і пов'язується із відновленням справедливості (у першому із визначених 2.1 значеннях – як відповідності міжнародному праву):

the Security Council (...) may take such action by air, sea, or land forces as may be necessary to maintain or restore international peace and security. Such action may include demonstrations, blockade, and other operations by air, sea, or land forces of Members of the United Nations – Рада Безпеки (...) має повноваження вжити такі дії повітряними, морськими або сухопутними силами, які виявляються необхідними для підтримки або відновлення міжнародного миру та безпеки. Такі дії можуть включати демонстрації сили, блокаду й інші операції повітряних, морських або сухопутних військ Членів Організації (стаття 42).

Концепт *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* також вербалізований у низці інших базисних документів ООН, зокрема тих, що регламентують для держав-членів ООН новий міжнародний економічний порядок, який повинен ґрунтуватися на принципах справедливості.

Так, у Хартії економічних прав і обов'язків держав від 12 грудня 1974 роки (резолюція 3281 (XXIX)) «справедливість» проголошується як фундаментальний принцип міжнародних економічних відносин:

Economic as well as political and other relations among States shall be governed, inter alia, by the following principles: (...) e. Mutual and equitable benefit; i. Remedying of injustices which have been brought about by force and which deprive a nation of the natural means necessary for its normal development; m. Promotion of international social justice (CERDS). – Економічні, а також політичні та інші відносини між державами будуть регулюватися, серед іншого, наступними принципами: е) взаємна і справедлива вигода; (...) і) усунення несправедливостей, що виникли в результаті застосування сили, які позбавляють будь-яку націю природних засобів, необхідних для її нормального розвитку; m) сприяння міжнародній соціальній справедливості.

В останньому принципі контекстуальною семою, що маркує концепт *INJUSTICE / НЕСПРАВЕДЛИВІСТЬ*, є «насильство» і «нестача». Відповідно, до парадигматичних відносин опозиції, у поле «справедливість» залучатимуться семантичні компоненти «ненасильство» і «заповнення / компенсація».

Важливо заважити, що концепт *JUSTIVE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* «справедливість» експлікується не лише загальносистемними міжнародно-правовими документами, але й може визначати семантику галузевих принципів і норм міжнародно-правових актів.

Зокрема, принцип «справедливості» є однією із базисних норм таких міжнародно-правових документів, як **Конвенція про право несудноплавних видів використання міжнародних водотоків 1997 року** і Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року.

Так, Основний принцип, закріплений конвенцією 1997 року, - це принцип *equitable and reasonable use* ("справедливого і розумного використання").

Аналогічний принцип закріплений у іншому документі, що є також засадничим для формування галузі права міжнародних водотоків, – Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер, де, зокрема, зазначається:

The Parties shall, in particular, take all appropriate measures:

(c) To ensure that transboundary waters are used in a reasonable and equitable way, taking into particular account their transboundary character, in the case of activities which cause or are likely to cause transboundary impact (CPTWIL, стаття 2 (2c))

Сторони вживають, зокрема, всі відповідні заходи:

с) для забезпечення використання транскордонних вод розумним та справедливим чином з особливим врахуванням їх транскордонного характеру при виконанні діяльності, яка спричинює або може спричинити транскордонний вплив (стаття 2 (2c)).

Аналіз нормативного змісту тексту конвенції засвідчує, що принцип "справедливого" використання включає набір змістовно-семантичних складових, які висвітлюють структурно-концептуальні ознаки концепту *JUSTIVE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*:

- «розумність»: *in a reasonable and equitable way* / розумним та справедливим чином;

- "рівність", «взаємність» (експліцитно маркуються лексемами *equality and reciprocity: The Riparian Parties shall cooperate on the basis of equality and reciprocity, in particular through bilateral and multilateral agreements* – Прибережні Сторони здійснюють співробітництво на основі рівності та взаємності, зокрема, шляхом укладання двосторонніх та багатосторонніх угод (стаття 2 (6));

- «відповідальність», «моральність» (актуалізується на рівні контекстуальних сем): (c) *Water resources shall be managed so that the needs of the present generation are met without compromising the ability of future generations to meet their own needs.* – c) управління водними ресурсами здійснюється таким чином, щоб потреби теперішнього покоління задовольнялись без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби (стаття 2 (5c));

- "пропорційність", «взаємність», що експліцитно маркується лексемою і, імпліцитно, дієсловом «узгоджувати»: *The Riparian Parties shall elaborate and agree upon procedures for mutual assistance* – Прибережні Сторони розробляють та узгоджують процедури надання взаємної допомоги (15 (2));

- "компенсація": (b) *The polluter-pays principle, by virtue of which costs of pollution prevention, control and reduction measures shall be borne by the polluter* – принципом "забруднювач платить", згідно з яким витрати, пов'язані з заходами по запобіганню, обмеженню та скороченню забруднення, покриваються забруднювачем (2 (5b)).

У цьому зв'язку, важливо зазначити, що інтерпретація зазначених структурних компонентів саме як когнітивних ознак, що висвітлюють концепт *JUSTICE* / СПРАВЕДЛИВІСТЬ, виправдана тим, що у тексті Конвенції експліцитно встановлено гіпо-гіперонімічний семантико-смысловий зв'язок між принципом справедливості і нормативними положеннями, у яких він розкривається. Зокрема, у п. 5 статті 2 «Загальні положення» зазначається, що:

In taking the measures referred to in paragraphs 1 and 2 of this article, the Parties shall be guided by the following principles. – При вживанні заходів, згаданих в пунктах 1 і 2 цієї Статті, Сторони керуються наступними принципами. Отже, норми (принципи), встановленими у структурних компонентах п. 5, є реалізацією основного положення, встановленого у п. 2, щодо *equitable and reasonable use* – *справедливого і розумного використання*.

Водночас, справедливість у відношеннях між державами під час використання і освоєння міжнародного водотоку не є справедливістю по відношенню до водотоку, чи права можуть порушуватися. Іншими словами, "справедливе" (рівне, пропорційне) використання можна тлумачити і як нанесення державами шкоди водотоку в рівній мірі.

У цьому зв'язку, доречно, на наш погляд, послатися на висновки українського науковця О. Юденка [37], який, аналізуючи прагматику текстів з регламентації права міжнародних водотоків з огляду на проблеми перекладу, пише, що у зазначеному нами сенсі угода (мається на увазі **Конвенція про право несудноплавних видів використання міжнародних водотоків**) "балансує" між "позитивними" нормами, що встановлюють паритетний розподіл ресурсів міжнародного водотоку ("an international watercourse shall be used and developed by watercourse States with a view to attaining optimal and sustainable utilization thereof and benefits therefrom") і «негативними правилами про ненанесення шкоди водотоку ("Watercourse States shall take all measures necessary to prevent the introduction of species, alien or new, into an international watercourse which may have effects detrimental to the ecosystem of the watercourse).

До того ж, у тексті конвенції акцент робиться на "справедливому використанню" як збалансованості різних потреб держав. Втім, таке положення імплікує можливість (дозвіл) державам негативно впливати «на інші нації», за умови «законного» використання водотоків в своїй країні. [71] До цього варто, на наш погляд, додати, що під час реалізації принципу

справедливого (тобто паритетного) використання шкода може наноситися не лише інтересам інших держав-сторін водотоку, але й інтересам самого водотоку, порушуючи у такому разі принцип екоцентризму як нормативну реалізацію концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* (див. про це вище у 2.1).

2.3. Структурно-концептуальні ознаки концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* в міжнародно-правовому дискурсі.

Дослідження тестів міжнародного права засвідчує, що когнітивні ознаки концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* зазвичай експлікуються в Преамбулах міжнародно-правових документів, як то:

The States Parties to the present Convention,

Considering that, in accordance with the principles proclaimed in the Charter of the United Nations, recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world,

Держави-учасниці цієї Конвенції,

вважаючи, що згідно з принципами, проголошеними в Статуті Організації Об'єднаних Націй, визнання властивої гідності, рівних і невід'ємних прав усіх членів суспільства є основою забезпечення свободи, справедливості і миру на землі (КПД) Конвенція про права дитини.

У наведеному фрагменті тексту зв'язок з концептом *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*, з одного боку, лексем *dignity, equal and inalienable rights* (*гідності, рівних і невід'ємних прав*), і, з іншого боку, таких одиниць, як *freedom* (*свободи*) і *peace* (*миру*) маркується, відповідно, синонімічними у останньому випадку і гіпо-гіперонімічними відношеннями таких одиниць із значенням лексеми *justice*.

Аналіз міжнародно-правових текстів дозволив також ідентифікувати гіпо-гіперонімічний смисловий зв'язок між лексемою «справедливість» і словосполученням на позначення гармонійних і кооперативних відносин між країнами (*harmonious and cooperative relations / гармонійних та які ґрунтуються на співпраці відносин*). Такий тип відносин експлікується у

наведеному нижче фрагменті тексту розгорнутим означальним зворотом, вираженим дієприслівником в тексті оригіналу і прислівником в цільовому тексті, що визначає тип прийнятних відносин як таких, що базуються на принципі справедливості: *harmonious and cooperative relations between the State and indigenous peoples, based on principles of justice.*

Convinced that the recognition of the rights of indigenous peoples in this Declaration will enhance harmonious and cooperative relations between the State and indigenous peoples, based on principles of justice, democracy, respect for human rights, non-discrimination and good faith,

Будучи переконаною, що визнання прав корінних народів відповідно до цієї Декларації буде сприяти розвитку гармонійних та які ґрунтуються на співпраці відносин між державою та корінними народами, заснованих на принципах справедливості, демократії, поваги прав людини, недискримінації та добросовісності, [8: URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156#Text]

Окрім гіпо-гіперонімічного, як частотні у роботі ідентифіковані інші види смислових парадигматичних зав'язків між концептом «справедливість» і його структурними ознаками – зокрема, синонімічні відносини між лексемами на їхнє позначення. Зокрема, у наведеному вище фрагменті синонімічний семантичний зв'язок встановлюється між лексемою *justice / справедливість* і такими одиницями, як *democracy, respect for human rights, non-discrimination i good faith* (демократії, поваги прав людини, недискримінації та добросовісності).

Відносини тотожності-синонімії, на основі яких *справедливість* зрівнюється з такими поняттями, як *рівність* і *пропорційність* (актуалізована семою «взаємність» у словосполучення «взаємна вигідність») проілюстровані наведеними нижче фрагментами:

Convinced that the establishment of the new international economic order based on equity and justice will contribute significantly towards the promotion of equality between men and women, [52: URL

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>] – будучи впевненими, що встановлення нового міжнародного економічного порядку, заснованого на рівності та справедливості, значно сприятиме забезпеченню рівності між чоловіками і жінками,

the affirmation of the principles of justice, equality and mutual benefit in relations among countries [52: URL <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>] – утвердження принципів справедливості, рівності та взаємної вигоди у відносинах між країнами.

Синонімічний семантичний зв'язок найчастіше ідентифікований у міжнародно-правових текстах між лексемою «справедливість» на позначення концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* і такими одиницями, як «рівноправність», «рівність», «взаємозалежність інтересів», «взаємність», «демократія», «повага прав людини», «недискримінація» та «добросовісність», що маркуються лексемами *equality / рівність, interdependence / взаємозалежність,, mutual / взаємний, co-operation / співробітництво* тощо, які постають у міжнародно-правових текстах як типові контексти семантичною дистрибуції лексеми «справедливість» або інших лексем із денотативною семою «справедливість» таких, як *equity, just, equitable*.

Розглянемо, у цьому зв'язку, фрагменти тексту, у яких експлікується асоційованість концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* із його структурними концептуальними ознаками завдяки відносинам синонімії:

The Charter shall constitute an effective instrument towards the establishment of a new system of international economic relations based on equity, sovereign equality and interdependence of the interests of developed and developing countries - Хартія з'явиться ефективним інструментом створення нової системи міжнародних економічних відносин, заснованих на справедливості, суверенній рівності і взаємозалежності інтересів розвинених і країн, що розвиваються,

(...) reaffirmed its conviction of the urgent need to establish or improve norms of universal application for the development of international economic relations on a just and equitable basis (...) підтвердила свою переконаність в нагальній необхідності розробки або вдосконалення універсальних норм з метою розвитку міжнародних економічних відносин на основі справедливості і рівноправ'я;

The encouragement of co-operation, on the basis of mutual advantage and equitable benefits for all peace-loving States – заохочення співробітництва на основі взаємної вигоди і справедливих переваг для всіх миролюбних держав.

У наведених фрагментах завдяки синонімічним рядам маркується контекстуальний семантичний зв'язок між лексемами *equity* / *справедливість*, *equality* / *рівність*, *equitable* / *справедливий* (що також перекладається в українських цільових текстах із застосуванням трансформації частиномовної перекатегоризації як *рівноправ'я*), *interdependence* / *взаємозалежність* і лексемами *equity* і *just*, що віддзеркалює концептуальний зв'язок між позначеними ними концептами (нагадаємо, що у 2.1. рівність і взаємозалежність обґрунтовувалися як концептуальні ознаки концепту *JUSTICE* / *СПРАВЕДЛИВІСТЬ*).

Аналіз матеріалу свідчить про те, що лише у одному тексті міжнародного документу, а саме у тексті Хартії економічних прав і обов'язків держав, концепт «справедливість» експліцитно номінується однойменною лексемою *justice*, лексемою *equity* або маркується прикметниками *just* та *equitable* більш, ніж 10 раз у локальних синтагматичних контекстах із лексемами «*equitable*», «*rational*», «*equality*», «*interrelationship*», «*compensative / remunerative*», «*stable*»:

a just and equitable economic and social order (справедливий і рівноправний економічний та соціальний порядок);

more rational and equitable international economic relations (більш раціональні та справедливі міжнародні економічні відносини);

on the basis of sovereign equality, mutual and equitable benefit and the close interrelationship of the interests of all States (на основі суверенної рівності, взаємної та справедливої вигоди та тісного взаємозв'язку інтересів усіх держав);

measures designed to attain stable, equitable and remunerative prices (заходи, спрямовані на досягнення стабільних, справедливих та вигідних цін на первинну продукцію);

World invisible trade, based on efficiency and mutual and equitable benefit (стаття 27 (2)) – Світова торгівля по невидимим статтям, заснована на ефективності, а також на взаємній та справедливій вигоді;

All States have the duty to co-operate in achieving adjustments in the prices of exports of developing countries in relation to prices of their imports so as to promote just and equitable terms of trade for them, in a manner which is remunerative for producers and equitable for producers and consumers (стаття 28) - Держави зобов'язані співпрацювати в коригуванні цін на товари, що експортуються країнами, що розвиваються, по відношенню до цін на імпортовані ними товарами, з тим щоб сприяти створенню для них справедливих умов торгівлі таким шляхом, який був би вигідним для виробників і справедливим для виробників і споживачів.

Важливо зауважити, що окрім сем, пов'язаних із концептуальними ознаками «юридичної справедливості», у текстах міжнародного права також наявні одиниці, з якими лексема «справедливість» утворює атрибутивні або каузальні умовно-наслідкові семантичні відносини, що висвітлюють концептуальні ознаки «компенсація», «вирівнювання», «перевага», що структурують концепт «компенсаційна справедливість»:

States should co-operate in facilitating more rational and equitable international economic relations and in encouraging structural changes in the context of a balanced world economy in harmony with the needs and interests of all countries, especially developing countries, and should take appropriate measures to this end (стаття 8). – Держави повинні співпрацювати в досягненні більш

раціональних і справедливих міжнародних економічних відносин і заохочення структурних перетворень в контексті гармонійної світової економіки відповідно до потреб і інтересів всіх країн, особливо країн, що розвиваються, і з цією метою приймати належних заходів.

Зокрема, уточнюючим зворотом *with the needs and interests of all countries, especially developing countries* / відповідно до потреб і інтересів всіх країн, особливо країн, що розвиваються, актуалізується контекстуальна сема «перевага», що маркує однойменну структурну ознаку концепту «компенсаційна справедливість». Такий компонент пов'язаний із значенням «справедливість» контекстуальними імпліцитними атрибутивними відношеннями, оскільки атрибуція міжнародному порядку якості «справедливий» здійснюється у правій рематичній частині висловлення, у якій, зокрема, міститься і зазначене застереження стосовно країн, що розвиваються.

Окрім атрибутивних відносин, контекстуальні семи «компенсація», «вирівнювання», «перевага», що асоціюють міжнародно-правовий документу з концептом «компенсаційна справедливість» як справедливістю, що конструюється базисними пропозиціями «вирівнювання умов задля досягнення рівності результату», «збільшення переваг», можуть висвітлюватися іншими видами семантичного зв'язку – каузального, способу дії тощо. Зокрема, у наведеному нижче фрагменті зазначені семи актуалізується уточнюючим адвербіальним (дієприслівниковим в оригіналі тексту) зворотом способу дії *taking into account, in particular, the interests of developing countries*, що в українському перекладі залучає граматичну трансформацію частиномовної перекатегоризації на іменник, завдяки чому, не втрачаючи значення способу дії, українському перекладу одночасно надається імпліцитне каузальне умовно-наслідкове значення: розвиток світової економіки буде справедливим за умови, між іншим, врахування інтересів країн, що розвиваються.

All States share the responsibility to promote the regular flow and access of all commercial goods traded at stable, remunerative and equitable prices, thus contributing to the equitable development of the world economy, taking into account, in particular, the interests of developing countries (стаття 6). Всі держави несуть відповідальність за сприяння регулярному потоку та доступу до всіх комерційних товарів по стійким, вигідним і справедливими цінами, сприяючи таким чином справедливому розвитку світової економіки та з огляду на особливі інтереси країн, що розвиваються.

Отже, дистрибутивне смислове оточення лексем на позначення концепту дозволяє виокремити відповідні когнітивно-семантичні ознаки, які можуть як збігатися із ознаками, визначеними на основі словарних дефініцій поняття «справедливість» як ядра однойменного концепту, так і бути відмінними, визначаючись особливостями міжнародно-правової картини світу.

Набагато рідше актуалізація структурних ознак концепту «справедливість» може також відбуватися на підставі парадигматичних відносин опозиції:

Concerned that indigenous peoples have suffered from historic injustices as a result of, inter alia, their colonization and dispossession of their lands, territories and resources, thus preventing them from exercising, in particular, their right to development in accordance with their own needs and interests,

будучи занепокоєною тим, що корінні народи стали жертвами історичних несправедливостей у результаті, серед іншого, їхньої колонізації та позбавлення їх своїх земель, територій та ресурсів, що перешкоджає здійсненню ними, зокрема, свого права на розвиток відповідно з їхніми потребами та інтересами.

У наведеному прикладі контекстуальною семою, що висвітлює концепт несправедливість, є «позбавлення прав інших». Відповідно, семантично опозиційною актуалізацією ознаки концепту «справедливість» є «дотримання прав інших».

Об'єктивність визначення когнітивно-семантичних ознак концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*, що не збігаються із словарними дефініціями лексеми на його позначення і здійснюється на підставі актуалізованих у міжнародно-правових документах синонімічних, гіперо-гіпонемічних, антонімічних відносин підтверджується також дослідниками, що вивчають принцип справедливості у юридичній площині. Зокрема, відмічається, що справедливості є, водночас, окремим принципом міжнародного права, і відображенням усіх основних принципів міжнародного права, і що "поняття справедливості втілює в собі основні демократичні принципи міжнародного права". [5: 294]

Висновки до розділу II

За допомогою застосування методу словникових дефініцій, компонентного аналізу і зіставного, в тому числі зіставного перекладазнавчого аналізу, а також контекстуально-інтерпретаційного аналізу філософсько-правових текстів і документів міжнародного права у розділі виокремлені універсальні структурні компоненти концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*, а також когнітивно-структурні ознаки цього концепту з огляду на сучасну міжнародно-правову картину світу.

Універсальні ядерні компоненти концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* включають такі ознаки, як *неупередженість, правосуддя, моральний принцип або ідеал, правильність, порядність, моральність, суб'єкт здійснення правосуддя* або *суб'єкт*, наділений якостями, категоризованими іншими ядерними компонентами концепту. Смысловими гіперонімами є «закон / правосуддя» і «моральність», структурно-похідні складники яких, виділяються у словниках як окремі компоненти значення лексеми «справедливості».

Відмінність дефініцій поняття «справедливості» у англомовних і українських лексикографічних джерелах полягає у відсутності в українських

словниках ототожнення справедливості з правом, а також у виділенні таких сем, як «неупередженість» і «об'єктивність» як окремих значень лексеми «справедливість», тобто денотативних сем, на відміну від англомовних словників, де такі значення є узуально-конотативними.

В філософсько-правових текстах як ядерні компоненти концепту *JUSTICE* визначені *пропорційність, відповідність, відплата, співвідношення, сумісність свобод* і як *рівне обмеження свободи*. Окрім ядерних, в концепті *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* виділяються також центральні і периферійні когнітивно-структурні ознаки. Універсальними для різних картин світу центральними компонентами є цінність, законність, право, рівність, свобода, загальне благо, добровільність, користь, демократія, безпека, що розподіляються за трьома парадигмами смислів: індивідуальна справедливість, справедливість для суспільства і загальна справедливість.

Встановлено, що ядерні і найбільш універсальні із центральних компонентів концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*: *належне (право, законність), рівність (пропорційність, адекватність розподіл, свобода, міра, рівновага, баланс)* і *благо* є компонентами сучасної міжнародно-правовій картині світу і вербалізуються у міжнародно-правових текстах.

Сучасний МПД постає як ціннісно-концептуальна опозиція між концептами "міжнародно-правова справедливість" (рівні права по відношенню до рівних), що структурується концептуальними ознаками "загальне благо", «рівність», «гомогенність», «зрівнювання», та «компенсаційна справедливість» (нерівні права по відношенню до нерівних, вирівнювання вихідної нерівності суб'єктів права), що висвітлюється у міжнародно-правових текстах компонентами "відмінність", «гетерогенність», «диференціація», «преференції», «пільги», «переваги», «великодушність», відмінність", «гетерогенність».

В міжнародно-правових текстах концепт *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* вербалізований як універсальними, так і галузевими документами, аналіз яких дозволив виокремити такі структурні ознаки концепту, як: «легітимність»

(відповідність міжнародному праву), «міжнародний мир», «безпека», «ненасильство» і «компенсація», «розумність», "рівність", «взаємність», «відповідальність», «моральність», «пропорційність". Зроблено висновок, що такі компоненти концепту "справедливість", як "рівність" і «пропорційність", у проекції на рівне й пропорційне використання природних ресурсів можна тлумачити і як право нанесення державами шкоди природним ресурсам в рівній мірі.

Низка ознак концепту виокремлена завдяки аналізу синонімічних, гіпогіперонімічних, причинно-наслідкових, атрибутивних та ін. відношень між лексемою *justice* і іншими мовними одиницями у локальних контекстах нормативних положень міжнародно-правових текстів. Такими ознаками є: «гідність», «рівні і невід'ємні права людини», «демократія», «повага прав людини», «недискримінація» та «добросовісність», «рівноправність», «рівність», «взаємозалежність інтересів», «взаємність», *свободи, миру, гармонія, співробітництво*, Типові локальні синтагматичні контексти, пов'язані із семантичною дистрибуцією лексеми «справедливість» або інших лексем із денотативною семою «справедливість» таких, як *equity, just, equitable*, включають лексеми «equality / рівність», «interrelationship / взаємозв'язок», «rational / раціональний», «compensative / компенсаційний», «stable / стабільний», «harmonious / гармонічний», «cooperative / кооперативний» та ін.

**РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО ВІДТВОРЕННЯ
КОНЦЕПТУ *JUSTICE* / СПРАВЕДЛИВІСТЬ В УКРАЇНСЬКИХ
ПЕРЕКЛАДАХ СУЧАСНОГО АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ДИСКУРСУ**

**III.1. Особливості контекстуальної актуалізації концепту *JUSTICE* /
СПРАВЕДЛИВІСТЬ в українських перекладах англійськомовних
міжнародно-правових текстів.**

Лексема на позначення самого концепту *JUSTICE* / *СПРАВЕДЛИВІСТЬ*. відтворюється дослівно, оскільки, як зазначалося нами у 2.2, така лексема денотує один із загальних принципів і джерел міжнародного права, що передбачає необхідність досягнення повної еквівалентності під час її перекладу, як можна побачити у наведеному нижче фрагменті українського перекладу:

(...) relations between the State and indigenous peoples, based on principles of justice, democracy, respect for human rights, non-discrimination and good faith,
- (...) відносин між державою та корінними народами, заснованих на принципах справедливості, демократії, поваги прав людини, недискримінації та добросовісності. [8: URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156#Text]

Аналогічні спостереження стосуються особливостей перекладу прикметника *just*, що містить денотативну сему «справедливість»:

Everyone who works has the right to just and favourable remuneration ensuring for himself and his family an existence worthy of human dignity, Кожний працюючий має право на справедливу і задовільну винагороду, яка забезпечує гідне людське існування, її самої та її сім'ї (стаття 23 (3) [11: URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text]

Водночас, переклад локального контексту актуалізації концепту залучає комплекс формальних трансформацій – синтаксичних, морфологічних і лексичних, що може певним чином впливати на послаблення або посилення контекстуального зв'язку між лексемою на позначення концепту і словами, що денотують його концептуальні ознаки.

Розглянемо, у цьому зв'язку, наведений нижче фрагмент:

Whereas recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world. [66: URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>] – *Беручи до уваги, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру.*

Зокрема, у наведеному фрагменті українського перекладу здійснені трансформації синтаксичного рівня: заміна синтаксичного зв'язку у реченні із зміною типу речення із складносурядного на складнопідрядне з різними видами підрядного зв'язку – з'ясувального із додаванням сполучника *що*, означального із додаванням сполучника *яка*. Остання трансформація є, водночас, трансформацією додавання і модуляції, оскільки логічно розвиває одиницю мови оригіналу, розкриваючи значення прикметника *inherent* за допомогою цілого підрядного речення: *яка властива всім членам людської сім'ї*. Це, у свою чергу, призводить до переструктуралізації всього речення у цільовому тексті і до зміни порядку слів із частиномовною перекатегоризацією іменника на займенник, заміни сполучення словом:

inalienable rights of all members of the human family трансформується на *невід'ємних їх прав*.

Іншими ідентифікованими трансформаціями є використання синтаксичної трансформації додавання мовних одиниць під час перекладу українською мовою сполучника *whereas* як *беручи до уваги, а також граматична* частиномовна перекатегоризація іменника на прикметник під час перекладу сполучення *peace in the world* як *загального миру*. В останньому прикладі наявна, на наш погляд, і лексико-семантична трансформація модуляції, оскільки сполучення «загальний мир» і «мир у світі» не є тотожними за своїм поняттєвим і семантичним обсягом, але одиниця мови перекладу логічно пов'язана із значенням вихідної одиниці: якщо мир поширюється на увесь світ, на всі країни, то такий мир стає загальним. Водночас, під час перекладу втрачається конвенційна метонімія: мир (метонімія) на позначення всіх країн світу.

За нашими спостереженнями, завдяки застосуванню численних трансформацій, особливо синтаксичного рівня, зв'язок лексем на позначення концепту, із самим концептом стає менш прозорим, оскільки розривається синонімічний ряд словосполучень *inherent dignity, equal and inalienable rights* і, відповідно, ускладнюється встановлення семантичних зв'язків між ними і лексемою *justice*. Так, замість *inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice* в українському перекладі наявна конструкція *гідності, яка властива всім членам людської сім'ї*, (послаблення семантичного зв'язку внаслідок впровадження між синонімами в українському перекладі означального речення) *і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості*.

Низка формальних трансформацій на різних рівнях залучається під час перекладу локального контексту прикметника *just / справедливий*, що у наведеній нижче статті позначає характеристики основного об'єкту нормативного регулювання:

Tolerance at the State level requires just and impartial legislation, law enforcement and judicial and administrative process. На державному рівні толерантність вимагає справедливого і неупередженого законодавства, дотримання правопорядку та судово-процесуальних і адміністративних норм.

Зокрема, у наведеному фрагменті перекладу спостерігаються такі види трансформацій: синтаксичні трансформації зміни порядку слів із їхньою перестановкою без модифікації змісту: *Tolerance at the State level requires - На державному рівні толерантність вимагає (...)*. Перестановка має місце і під час перекладу *law enforcement* як дотримання правопорядку. Крім цього, застосовується формальна трансформація словотвірного рівня у поєднанні з лексико-семантичною трансформацією додавання: замість простого слова з однією основою *judicial* використовується український еквівалент – складене слово-комполит *судово-процесуальних*.

Ми вважаємо також, що в українському перекладі має місце формально-змістовна лексико-семантична трансформація конкретизації – як то партонімічна заміна назви цілого, позначеного словом *process*, назвою його складника, номінованого словом *норм*, оскільки норми є частиною судового провадження, на яких воно базовано.

Водночас, у перекладі цієї статті різнорівневі трансформації синтаксичного, словотвірного і лексико-семантичного рівня не впливають на контекстуальну актуалізацію семантичного зв'язку між лексемами *just / справедливий* і *impartial / неупереджений*, підтверджуючи одну із базисних ознак концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*, що висвітлюється як в лексикографічних дефініціях цього поняття, так і в міжнародно-правових текстах.

Розглянемо особливості перекладу міжнародно-правового тексту, що містить лексему *injustice / несправедливість* – з огляду на особливості її контекстуальної актуалізації в українському перекладі.

Consistent with respect for human rights, the practice of tolerance does not mean toleration of social injustice or the abandonment or weakening of one's convictions. (...) (article 1(4) DPT) - Прояв толерантності, що співзвучно повазі прав людини, не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або поступки чужим переконанням (...)

Порівняння текстів оригіналу і перекладу дозволило виявити низку перекладацьких трансформацій, задіяних під час відтворення концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* і його когнітивних ознак:

1) прийом використання синтаксичної трансформації транспозиції: зокрема, в українському перекладі завдяки такій трансформації фразовий суб'єкт співпадає з темою, на відміну від англійського оригіналу, де текст статті розпочинається з маркованої теми (у термінах М. Халлідея): *Consistent with respect for human rights, the practice of tolerance does not mean. – Прояв толерантності, що співзвучно повазі прав людини, не означає...*

2) використання перекладацької трансформації модуляції (розвиток смислу на основі встановлення каузального зв'язку між *weakening* і *поступка* (послаблення власної позиції призводить до поступки чужій), що, водночас, є умовно-антонімічною лексичною трансформацією (послаблення власних переконань – поступка чужим переконанням) відбувається зміна герундію іменником із втратою значення процесуальності: *weakening of one's convictions* – *поступки чужим переконанням*.

Важливо відмітити, що в українському перекладі, задля уникнення тавтології, перекладач здійснює трансформацію опущення одного із двох сполучників *or*, внаслідок чого посилюється семантичний зв'язок між словосполученням соціальна несправедливість і сполученнями «відмови від своїх» і «поступки чужим переконанням», які, за відсутності розділового сполучника, сприймаються вже не як взаємовиключені поняття (поділ і взаємовилучення є основною функцією розділових сполучників), а, скоріше, як контекстуальні конкретизатори семантичного обсягу словосполучення «соціальна несправедливість»: *social injustice or the abandonment or weakening*

of one's convictions – соціальної несправедливості, відмови від своїх або поступки чужим переконанням.

Отже, аналіз наведеного фрагменту перекладу показує, що перекладацькі трансформації певним чином впливають на експлікацію або імплікацію зв'язку між концептом *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* і його структурними ознаками, що докладніше висвітлено у наступному підрозділі нашого дослідження.

3.2. Український переклад як засіб імплікації і експлікації зв'язку між концептом *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* і його структурними ознаками.

У наведених фрагментах оригінального і цільового текстів лексема із денотативною семою «справедливість» містяться у прикметнику *equitable / справедливий*, який, у свою чергу, уточняється у локальному контексті словосполучення *equitable social development / справедливий соціальний розвиток*:

Equitable social development that recognizes empowering the poor, particularly women living in poverty, to utilize environmental resources sustainably is a necessary foundation for sustainable development. [41: URL https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platfrom_for_Action.pdf] – *Справедливий соціальний розвиток, у межах якого за неможливими, особливо за жінками, що живуть у злиднях, визнається право постійного користування екологічними ресурсами, є необхідним підґрунтям стійкого розвитку.*

Контекстуальне уточнення семантичного обсягу лексеми «справедливий» здійснюється у англійському тексті за допомогою атрибутивної / означальної підрядної частини на позначення того, який саме соціальний розвиток є «справедливим»: *that recognizes empowering the poor, particularly women living in poverty, to utilize environmental resources sustainably.*

Отже, контекстуальною семою, співвідносною із семантичною структурою лексеми «справедливість», є сема «вирівнювання», що у пропозиційному центрі однойменної лексеми представлена пропозицією «виправлення нерівності», що є, як було обгрунтовано нами вище, однією із пропозицій концепту «компенсаційна справедливість».

Аналіз фрагменту українського перекладу дозволив дійти висновку, що завдяки задіяним перекладацьким трансформаціям у ньому, по-перше, знижується ступінь категоричності і конкретності у визначенні соціального порядку як справедливого. По-друге, послаблюється семантичний зв'язок між словосполучення «справедливий соціальний порядок» і атрибутивною підрядною частиною на його визначення.

Такі смислові втрати на рівні конотативних модальних значень відбуваються, на наш погляд, за рахунок:

1) трансформації опущення об'єктного / з'ясувального сполучника *that* у поєднанні із додаванням мовної одиниці *у межах (якого)*, що, не змінюючи типу підрядного речення, втім, структурно «віддаляє» фразовий означуваний суб'єкт від його означення;

2) аналогічну функцію структурного дистанціювання предмету означення від означувальної конструкції виконує синтаксична трансформація заміни герундію підрядним означальним реченням: *women living in poverty* замінюється на *за жінками, що живуть у злиднях*,

3) граматичної трансформації заміни активного стану у мові оригіналу пасивним у мові перекладу. Так, *equitable social development that recognizes* замінюється на *справедливий соціальний розвиток, у межах якого (...)* визнається.

Серед інших перекладацьких трансформацій слід зазначити транспозицію – *to utilize environmental resources sustainably* на *постійного користування екологічними ресурсами*, у поєднанні із частиномовною перекатегоризацією дієслова на віддієслівний іменник (*to utilize* замінюється

на користування) і прийменника способу дії *sustainably* – на прикметник *постійного*.

Водночас, під час перекладу здійснюється трансформація опущення мовної одиниці, оскільки герундій *empowering* в англійській мові має перекладатися українською або як «надання прав» або як «розширення можливостей»: *recognizes empowering* перекладається у цільовому тексті як *визнається право* (пор. із дефініцією цього слова, запропонованою у лексикографічних джерелах, *empowering* – something that is empowering makes you more confident and makes you feel that you are in control of your life [43: URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/empowering>]): Отже, у тексті оригіналу, на наш погляд, йдеться не про визнання прав, а про «розширення можливостей» як інше зафіксоване у словниках значення герундію *empowering*, оскільки такий переклад у більшій мірі відповідає контекстуальній синтагматичній дистрибуції дієслова *recognizes*.

Розглянемо з огляду на особливості відтворення концепту «справедливість» інший фрагмент тексту тієї ж декларації.

We also recognize that broad-based and sustained economic growth in the context of sustainable development is necessary to sustain social development and social justice. – Ми також визнаємо, що для сприяння забезпеченню соціального розвитку і соціальної справедливості на постійній основі необхідне всеосяжне і безупинне економічне зростання в контексті стійкого розвитку.

По-перше, у вихідному тексті словосполучення, які маркують концептуальні ознаки концепту «справедливість», є фразовим суб'єктом, що підсилює їхній зв'язок із концептом.

В українському перекладі застосовується трансформація частиномовної перекатегоризації дієслова *to sustain* на іменник *забезпеченню* із додаванням віддієслівного іменника (для) *сприяння*, що, на наш погляд, також є трансформацією модуляції, встановлюючи відсутню логіко-сміслову ланку у

трансформованому тексті українського перекладу: *to sustain social development* – для сприяння забезпеченню соціального розвитку.

Синтаксична трансформація із заміною двоскладового речення на безособове послаблює зв'язок між концептам *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* і його концептуальними ознаками, маркованими словосполученнями *sustained economic growth* / безупинне економічне зростання і *sustainable development* / стійкого розвитку.

Отже, наведені фрагментах тексту українського перекладу і вихідного тексту англійською мовою вирізняються відмінними особливостями контекстуального уточнення семантичного обсягу лексеми «справедливість».

Зокрема, у англomовному тексті каузальний зв'язок між словосполученням *social justice* і частиною речення на позначення умови досягнення такої справедливості є імплікованим завдяки застосуванню *to* і предикативного прислівника *necessary*: необхідність забезпечення всеосяжного і безупинного економічного зростання в контексті стійкого розвитку є умовою «суспільного розвитку та соціальної справедливості».

Отже, «стійкий розвиток» і «всеосяжне і безупинне економічне зростання» актуалізуються як контекстуальні концептуальні ознаки концепту «справедливість». У нормативному контексті всього документу такі ознаки висвітлюють концепт «компенсаційної справедливості» як «вирівнювання умов», «виправлення вихідної нерівності» - зокрема, з огляду на преамбулу документу.

Водночас, в українському перекладі завдяки застосуванню комплексу проаналізованих вище перекладацьких трансформацій каузальний зв'язок між словосполученням *social justice* і її атрибутами, що маркують концептуальні ознаки концепту, є експлікований.

Дослідивши особливості відтворення в українських перекладах англomовних міжнародно-правових текстів концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*, вербалізованого лексемами на позначення справедливості і когнітивних ознак концепту, доцільно стисло зупинитися на аналізові

перекладацьких трансформацій, що відтворюють такі ознаки при відсутності у локальному контексті лексем із денотативною семою «справедливість». Виокремлення самих концептуальних ознак здійснювалося у розділі 2 на основі узагальнення словникових дефініцій поняття «справедливість» і аналізу міжнародно-правових текстів, що експлікують синонімічний, гіпогіперонімічний, причинно-наслідковий, антонімічний зв'язок певних ознак з концептом *JUSTICE / СПРАВЕЛИВІСТЬ*.

3.3. Відтворення в українських перекладах англійськомовних міжнародно-правових текстів концептуальних ознак концепту *JUSTICE / СПРАВЕЛИВІСТЬ*.

Проаналізуємо фрагменти вихідного англійськомовного і цільового тексту українською мовою, що актуалізує таку концептуальну ознаку концепту *JUSTICE / СПРАВЕЛИВІСТЬ*, як «права людини» і «основні свободи».

We reaffirm our commitment to: (...) 9. Ensure the full implementation of the human rights of women and of the girl child as an inalienable, integral and indivisible part of all human rights and fundamental freedoms (Beijing Declaration, p. 8).

Ми підтверджуємо нашу прихильність: (...) 9. Забезпеченню повного здійснення прав людини щодо жінок і дівчат як невід'ємного та нероздільного складника загальних прав людини й основних свобод (Пекінська декларація, п. 8).

В українському перекладі здійснюється граматична морфологічна трансформація частиномовної заміни інфінітивів віддієслівним іменником: *ensure* перекладається як *забезпеченню*. Також має місце трансформація перестановки у поєднанні з частиномовною перекатегоризацією прикметника *human* на іменник *людини* у словосполученні на позначення концептуальної ознаки концепту «справедливість»: *human rights* перекладається (у відповідності до системних вимог української мови) як *прав людини*.

До того ж, нами ідентифікована така формальна трансформація морфологічного рівня, як зміна в українському перекладі відмінку, а саме об'єктного / знахідного відмінку на родовий, що є категорійною заміною із збереженням змісту мовної одиниці. Трансформація опущення лексичної одиниці представлена в українському перекладі лексевою «дівчат» замість словосполучення *the girl child*, а також опущенням у синонімічному ряді *inalienable, integral and indivisible* синоніму *integral* як найближчого за своїм значенням до прикметника *inalienable* – задля уникнення плеоназму. В результаті в українському перекладі маємо два синоніми замість трьох: невід'ємного та нероздільного.

Обидва види трансформацій – заміни сполуки словом і скорочення синонімічного ряду, є формальними трансформаціями синтаксичного рівня.

Також ідентифіковані формально-змістовні трансформації, внаслідок застосування яких зміна форми у певний спосіб впливає на деяку модифікацію змісту.

Зокрема, такий фрагмент нормативного висловлення, як *part of all human rights and fundamental freedoms* перекладається як *складника загальних прав людини й основних свобод*. Отже, у цьому випадку мають місце трансформації лексичного рівню, в тому числі синонімічна або еквонімічна заміна гіпоніму іншим гіпонімом того самого класу: *part* – на лексеми *компонент*, *all (human rights)* на *загальний* у словосполученні *загальних прав людини*; *fundamental* на *основних*.

Важливо відмітити, що частиномовна перекатегоризація інфінітиву на віддієслівний іменник незначною мірою (на рівні конотативного значення) впливає на послаблення категоричності висловлення – зважаючи на те, що інфінітивні конструкції у англomовному оригіналі тексту є засобом конкретизації аспектів зобов'язань, втілених у пропозиційній об'єктній частині, яка впроваджується інфінітивом.

Крім того, засобом послаблення нормативної сили наведеного фрагменту є, на наш погляд, відсутність в українському перекладі графічного виділення

першої частини висловлення, що впроваджує імплікований комісив-зобов'язання держав, жирним шрифтом.

Висновки до розділу III.

Лексема на позначення концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ*. відтворюється засобами еквівалентного перекладу, з огляду на те, що позначений нею принцип справедливості становить один із загальних принципів і джерел міжнародного права.

Обґрунтовано, що особливості перекладу українською мовою локального контексту актуалізації концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* здатні впливати на експлікацію або імплікацію зв'язку між таким концептом і його структурними ознаками – зокрема, за рахунок трансформаційних перетворень у синонімічному ряді, що послаблюють контекстуальний зв'язок між лексемою на позначення концепту і словами на позначення його концептуальних ознак; трансформації опущення, внаслідок чого посилюється семантичний зв'язок між лексемою «справедливість» і іншими словами, що позначають когнітивні ознаки однойменного концепту; заміни двоскладового речення на безособове, що послаблює зазначений зв'язок.

В процесі перекладу контекстів актуалізації концепту *JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ* і його структурних ознак ідентифіковані такі основні типи трансформацій:

- синтаксичні трансформації: заміна синтаксичного зв'язку у реченні із зміною типу речення із складносурядного на складнопідрядне або заміна видів підрядного зв'язку із додаванням сполучників; транспозиція; заміна сполучення словом, в тому числі із скороченням внаслідок цього синонімічного ряду; опущення мовної одиниці; заміна герундію підрядним означальним реченням; заміна двоскладового речення на безособове;

- лексико-семантичні трансформації: модуляція, зазвичай у поєднанні з додаванням; трансформація конкретизації – партонімічної заміни назви цілого

позначенням його складника, антонімічна лексична трансформація, синонімічна / еквонімічна заміна гіпоніму іншим гіпонімом того самого класу;

- граматичні трансформації: частиномовна перекатегоризація іменника на займенник, дієслова на віддієслівний іменник, прийменника на прикметник, прикметника на іменник; герундію на іменник із втратою значення процесуальності; зміна відмінку як трансформація морфологічного рівня; граматична трансформація заміни активного стану у мові оригіналу пасивним у мові перекладу;

- трансформація словотвірного рівня у поєднанні з лексико-семантичною трансформацією додавання: заміна простого слова з однією основою складеним словом-комполитом (у поодиноких випадках).

Аналогічні типи трансформацій ідентифіковані у перекладі українською мовою когнітивних ознак концепту у локальних контекстах, де відсутня лексема «справедливість».

ВИСНОВКИ

1. Проблема перекладу міжнародно-правового дискурсу пов'язана з такими рисами МПД, як нормативність, перформативність інституціональна прескриптивність, а також з його специфікою як міждержавної комунікації, що створює моделі правової поведінки для держав-учасниць - узагальненого комуніканта такого дискурсу. Як найбільш релевантна для перекладацького аналізу МПД визначена семантична модель у її структурно-семантичній, прототипно-семантичній і сценарно-семантичній маніфестаціях, а також типологія перекладацьких трансформацій із виокремленням формальних, формально-змістовних трансформацій, в тому числі з прагматичним компонентом. У сучасній лінгвістиці і перекладознавстві висвітлено лінгвістичні, прагматичні і концептуальні особливості міжнародно-правового дискурсу, запропоновано когнітивно-семіотичну модель перекладацького аналізу МПД.

2. Центральні компоненти концепту JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ включають такі структурні ознаки, як: *належне (право, законність), рівність (пропорційність, адекватність розподіл, свобода, міра, рівновага, баланс) і благо*, що є компонентами сучасної міжнародно-правової картини світу і вербалізуються у міжнародно-правових текстах. Сучасний МПД постає як ціннісно-концептуальна опозиція між концептами "міжнародно-правова справедливість" (рівні права по відношенню до рівних), що структурується концептуальними ознаками "загальне благо", «рівність», «гомогенність», «зрівнювання», та «компенсаційна справедливість» (нерівні права по відношенню до нерівних, вирівнювання вихідної нерівності суб'єктів права),

що висвітлюється у міжнародно-правових текстах компонентами "відмінність", «гетерогенність», «диференціація», «преференції», «пільги», «переваги», «великодушність», відмінність", «гетерогенність». В універсальних і галузевих документах міжнародного права ідентифіковані такі структурні ознаки концепту, як: «легітимність», «міжнародний мир», «безпека», «ненасильство» і «компенсація», «розумність», "рівність", «взаємність», «відповідальність», «моральність», «пропорційність».

3. Структурні ознаки концепту JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ ідентифіковані на основі встановлення синонімічних, гіпо-гіперонімічних, причинно-наслідкових, атрибутивних та ін. відношень між лексемою *justice* і мовними одиницями у локальних контекстах її функціонування. Виокремлені такі ознаки, як: «гідність», «рівні і невід'ємні права людини», «демократія», «повага прав людини», «недискримінація» та «добросовісність», «рівноправність», «рівність», «взаємозалежність інтересів», «взаємність», «свобода», «мир», «гармонія», «співробітництво». Типові локальні синтагматичні контексти, пов'язані із семантичною дистрибуцією лексем *justice, equity, just, equitable*, включають лексеми «equality / рівність», «interrelationship / взаємозв'язок», «rational / раціональний», «compensative / компенсаційний», «stable / стабільний», «harmonious / гармонічний», «cooperative / кооперативний».

4. Обґрунтовано, що особливості перекладу українською мовою локального контексту актуалізації концепту JUSTICE / СПРАВЕДЛИВІСТЬ здатні впливати на експлікацію або імплікацію зв'язку між таким концептом і його структурними ознаками – зокрема, за рахунок трансформаційних перетворень у синонімічному ряді, що послаблюють контекстуальний зв'язок між лексемою на позначення концепту і словами на позначення його концептуальних ознак; трансформації опущення, внаслідок чого посилюється семантичний зв'язок між лексемою «justice / справедливість» і словами на позначення когнітивні ознаки однойменного концепту; заміни двоскладового речення на безособове, що послаблює зазначений зв'язок.

5. Відтворення концепту *JUSTICE* / *СПРАВЕДЛИВІСТЬ* і його структурних здійснюється за допомогою застосування таких типів трансформацій: синтаксичні трансформації, в тому числі заміни складносурядного синтаксичного зв'язку на складнопідрядний, заміни видів підрядного зв'язку із додаванням сполучників; транспозиції; заміна сполучення словом; опущення; заміни герундію підрядним означальним реченням; замін двоскладового речення на безособове; лексико-семантичні трансформації модуляції у поєднанні з додаванням; конкретизації – партонімічної заміни назви цілого позначенням його складника, антонімічної лексичної трансформації, синонімічної заміни гіпоніму іншим гіпонімом того самого класу; граматичні трансформації: частиномовна перекатегоризація іменника на займенник, дієслова на віддієслівний іменник, прийменника на прикметник, прикметника на іменник; герундію на іменник із втратою значення процесуальності; зміна відмінку як трансформація морфологічного рівня; граматична трансформація заміни активного стану у мові оригіналу пасивним у мові перекладу; трансформація словотвірного рівня із заміною простого слова з однією основою складеним словом-комполитом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аскольдов С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: антология. – М.: Мир, 1997. – 609 с.
2. Балатова С. С. Сучасне розуміння концепту / С. С. Балатова // Актуальні проблеми германської філології в Україні та Болонський процес: матеріали II міжнародної наукової конференції. – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – С. 38-46.
3. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика: курс лекций по английской филологии. Тамбов : Изд-во Тамбов. ун-та, 2001. 123 с.
4. Бунеева Е. С. Концептологическая модель признака старшинства. Языковая личность: культурные концепты: [сб. науч. тр.]. Волгоград; Архангельск: Перемена, 1996. С. 33–41.
5. Васильчук В. О. ЗМІСТ І ЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ. Проблеми філософії права. – 2005. – Том III. – № 1-2. – С. 293-298.
6. Воробьев В. В. Лингвокультурология (теория и методы): монография. Москва: Изд-во РУДН, 1997. 331 с.
7. Голубовская И.А. Этнические особенности языковых картин мира: [монография] / И.А. Голубовская. – К.: Издательскополиграфический центр “Киевский университет”, 2002. – 293 с.
8. Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156#Text
9. Декларація принципів толерантності URL: <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2014/2/10/Deklaracija-tolerantnosti.pdf>

10. Дроянко Л. Г. Філософські проблеми мовознавства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л. Г. Дроянко. – К.: Навчальна книга, 2002. – 128 с.
11. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
12. Интерактивное, жанровое и концептуальное моделирование международно-правового дискурса – К.: Реферат, 2006. – 320 с.
13. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): [монографія]. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.
14. Калініченко В.І. Ядерний зміст вербалізованих концептів УСПІХ, SUCCESS, НЕВДАЧА, FAILURE (на матеріалі сучасної української та американської художньої літератури і психолінгвістичного експерименту). // мНауковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. // Серія: Філологічні науки (мовознавство), Випуск 1, 2011. С. 163-169.
15. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Інтегральний підхід до інтерпретації концепту (філософський та лінгвокультурологічний вектори). Лінгвістичні студії: [зб. наук. пр.] / [уклад. А. Загнітко]. Донецьк: ДонНУ, 2006. Вип. 14.С. 27–31.
16. Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузгина Л.Г. Краткий словарь когнитивных терминов (Под общей редакцией Е.С. Кубряковой). - М.: 1996.
17. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка. Русская словесность: от теории словесности к структуре текста: антология / [под общ. ред. В. П. Нерознака]. Москва: Academia, 1997. С. 280–287.

18. Максимов С.Е. (1984). Прагматические и структурно-семантические особенности текста международного договора (на материале английского языка): Автореф. дис. .канд.филол. наук. Киев, 23 с.
19. Мацьків П. Концептосфера БОГ в українському мовному просторі: [монографія] / Петро Мацьків. – Дрогобич: Коло, 2007. – 332 с.
20. Международное космическое право: документы Организации Объединенных Наций, 2017. URL: https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2017/stspace/stspace61rev_2_0_html/V1703166-RUSSIAN.pdf
21. Павиленис Р. И. Проблемы смысла: современный логико-философский анализ языка. Москва: Мысль, 1983. 286 с.
22. Попова З. Д., Стернин И. А. Основные черты семантикокогнитивного подхода к языку. Антология концептов: в 5 т. Москва: Гнозис, 2007а. Т. 1/2. С. 7–9, 84.
23. Попова З.Д., Стернин И.А. Понятие концепта в лингвистических исследованиях. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1999. 296 с.
24. Прагматические и структурно-семантические особенности текста международного договора (на материале английского языка): Автореф. дис. канд. филол. наук. Киев, 23 с.
25. Протокол по проблемам воды и здоровья от 17 июня 1999 г. К Конвенции по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер от 17 марта 1992 г. // Международные водотоки: Расширение сотрудничества и урегулирование конфликтов / Научные редакторы С. М. Салман и Л. Б. Шазурн. – Нью-Йорк; Женева: ООН. – 2000. – С. 189-207.
26. Радзівєвська Т. В. Здоров'я в світі людини: цінність vs ресурс (на матеріалі української художньої прози). Мова. Людина. Світ: [зб. наук. ст.] до 70-річчя проф. М. П. Кочергана. Київ: Видавн. центр КНЛУ, 2006. С. 163–169.

27. Резолюції, прийняті Генеральною Асамблеєю на двадцять дев'ятої сесії. Том I. 17 вересня - 18 січень 1974 року". ООН. Нью-Йорк, 1975, с. 64-71.
28. Селіванова О. О. Міфологемна мотивація номінативних одиниць (на матеріалі української мови). Мовознавство. 2006. № 6. С. 41–51.
29. Селіванова О.О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке: [монографічне видання] / Олена Селіванова. – Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
30. Селіванова О.О. Нова типологія перекладацьких трансформацій. Світ свідомості в мові. Черкаси: Ю.Чабаненко. 2012. С. 455-472.
31. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінол. енциклопедія. Полтава: Довкілля - К, 2006. 716 с.
32. Словник української мови: в 11 томах. — Том 9, 1978. 590 с. URL: <http://sum.in.ua/p/9/590/2>
33. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://www.yumpu.com/xx/document/read/15741900/->
34. Статут Постійної палати міжнародного правосуддя. URL: <https://www.refworld.org/docid/40421d5e4.html>
35. Телия В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва: Языки русской культуры, 1996. 288 с.
36. Цапок О. М. Мовні засоби репрезентації концепту КРАСА в поезії українських шістдесятників 2004 року: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. М. Цапок. – Одеса, 2004. – 20 с.
37. Юденко А. И. Перевод международно-правового текста: когнитивно-прагматический и лингвистический аспекты. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія». КНЛУ, 2018, с. 135-143.

38. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генологія наукової комунікації: монографія. Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 420 с.
39. Alcaraz, E. and Hughes, B. 2005. Legal Translation Explained. 1 st ed. Manchester: St. Jerome Publishing.
40. Baker, Mona; Saldanha, Gabriela (Editor). / Routledge Encyclopedia of Translation Studies. 3rd ed. London & New York: Routledge, 2009. 680 p.
41. Beijing Declaration and Platform for Action. URL: https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platform_for_Action.pdf
42. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/justice>
43. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/empowering>
44. Cao, D. 2007. Translating Law. 1st ed. London: Multilingual Matters.
45. Charter of Economic Rights and Duties of States URL: https://www.aaas.org/sites/default/files/SRHRL/PDF/IHRDArticle15/Charter_of_Economic_Rights_and_Duties_of_States_Eng.pdf
46. Charter of Economic Rights and Duties of States GA Res. 3281(xxix), UN GAOR, 29th Sess., Supp. No. 31 (1974) 50 – CERDS.
47. Charter of Economic Rights and Duties of States. Resolution adopted by the General Assembly, 3281 (XXIX). URL: <http://un-documents.net/a29r3281.htm>
48. CHARTER OF THE UNITED NATIONS AND STATUTE OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter.pdf>
49. Chroma, M. 2004. Legal Translation and the Dictionary. 1 st ed. Tubingen: Max Niemeyer Verlag.

50. Cone, N. Speech Acts in UN Treaties: A Pragmatic Perspective. *Open Journal of Modern Linguistics*, 2020, Vol. 10, No 6, p. 813-827.
51. CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY. URL: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>
52. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women New York, 18 December 1979. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>
53. Convention on the Law of the Non-navigational Uses of International Watercourses. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_3_1997.pdf
54. Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes, Helsinki, 17 March 1992. URL: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1992/03/19920317%2005-46%20AM/Ch_XXVII_05p.pdf
55. Declaration of Principles on Tolerance. URL: [https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/13.DeclarationofPrinciplesonTolerance\(1995\).aspx](https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/13.DeclarationofPrinciplesonTolerance(1995).aspx)
56. Dinstein Yoram. The interaction of international Law and justice // *Israel Yearbook of Human rights*. – 1986. Vol. 16. – P.9 – 42.
57. Free Dictionary. URL: <https://www.thefreedictionary.com/justice>
58. GENERAL AGREEMENT ON TARIFFS AND TRADE, BASIC INSTRUMENTS AND SELECTED DOCUMENTS 24 (18th Supp. 1972 Agreed. Conclusions, supra note 25).
59. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families (ICPRAMWMTF) URL: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1990/12/19901218%2008-12%20AM/Ch_IV_13p.pdf

60. Kravchenko, N. K., Nikolska N. V. (2020). Discourse structure relationships (based on International legal “Soft Law” discourse). *International journal of philology*. Vol. 11 (1,). pp. 101-107.
61. Kravchenko, N., Pasternak, T., Davydova, T. 2020, Institutional eco-pragmatics vs. anthropo-pragmatics: problems, challenges, research perspectives. *Cogito. Multidisciplinary research journal*. Vol. XII (2), pp. 24-39.
62. Kussmaul, P. (1994). Semantic Models and Translating. *Target. International Journal of Translation Studies*, Volume 6, Issue 1, Jan 1994, p. 1 – 13.
63. Merriam Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com>
64. Oxford Advanced Learner's Dictionary / A. S. Hornby. N. Y.: Oxford University Press, 2004. 1541 p.
65. PRINCIPLES RELATING TO REMOTE SENSING OF THE EARTH FROM OUTER SPACE. URL: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/principles/remote-sensing-principles.html>
66. The Universal Declaration of Human Rights URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
67. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies. URL: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introouterspace/treaty.html>
68. Sarcevic, S. 2000. *New Approach to Legal Translation*. 2nd ed. London: Kluwer Law International. Smith, S.A. 1995. *Cultural Clash: Anglo-American Case Law and German Civil Law in Translation*. in M01Tis, M. *Translation and the Law*. Amsterdam: John Benjamins
69. STATUTE OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. URL: <https://www.icj-cij.org/en/statute>

70. Statute of the Permanent Court of International Justice. URL: <https://www.refworld.org/docid/40421d5e4.html>
71. Stephen C. McCaffrey. The Law of International Watercourses: Non-navigational Uses. Oxford, New York: Oxford University Press, 2001. Pp. xxxiii, 504.
72. Vienna Convention for the protection of the ozone layer. URL: <https://ozone.unep.org/treaties/vienna-convention/vienna-convention-protection-ozone-layer>

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Словник української мови: в 11 томах. — Том 9, 1978. 590 с. URL: <http://sum.in.ua/p/9/590/2>
2. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/justice>
3. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/empowering>
4. Free Dictionary. URL: <https://www.thefreedictionary.com/justice>
5. Merriam Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com>

ДОДАТОК

<p>1) <i>to establish conditions under which justice and respect for the obligations arising from treaties and other sources of international law can be maintained</i></p>	<p>встановити умови, за яких може дотримуватися справедливість та повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права.</p>
<p>2) <i>To maintain international peace and security, and to that end: to take effective collective measures for the prevention and removal of threats to the peace, and for the suppression of acts of aggression or other breaches of the peace (...) in conformity with the principles of <u>justice and international law</u></i></p>	<p>Підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою: вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру і придушення актів агресії, або інших порушень миру (...) відповідно до принципів справедливості та міжнародного права.</p>
<p>3) <i>All Members shall settle their international disputes by peaceful means in such a manner that <u>international peace and security, and justice, are not endangered</u> – Усі члени повинні вирішувати свої міжнародні суперечки</i></p>	<p>Усі члени Організації Об'єднаних Націй розв'язують свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не наражати на загрозу міжнародний мир та безпеку і справедливість.</p>
<p>4) <i>Economic as well as political and other relations among States shall be governed, inter alia, by the following principles: (...) e. Mutual and equitable benefit; i. Remedying of injustices which have been brought about by force and which deprive a nation of the natural means necessary for its normal development; m. Promotion of international social justice (CERDS)</i></p>	<p>Економічні, а також політичні та інші відносини між державами будуть регулюватися, серед іншого, наступними принципами: е) взаємна і справедлива вигода; (...) і) усунення несправедливостей, що виникли в результаті застосування сили, які позбавляють будь-яку націю природних засобів, необхідних для її нормального розвитку; м) сприяння міжнародній соціальній справедливості.</p>
<p>5) <i>The Charter shall constitute an effective instrument towards the establishment of a new system of international economic relations based on <u>equity, sovereign equality and interdependence of the interests of developed and developing</u></i></p>	<p>Хартія з'явиться ефективним інструментом створення нової системи міжнародних економічних відносин, заснованих на справедливості, суверенній рівності і взаємозалежності інтересів розвинених і країн, що розвиваються,</p>

<p>countries. (46; 47: URL http://un-documents.net/a29r3281.htm)</p>	
<p>6) reaffirmed its conviction of the urgent need to establish or improve norms of universal application for the development of international economic relations on a just and equitable basis (46; 47: URL http://un-documents.net/a29r3281.htm)</p>	<p><i>підтвердила свою переконаність в нагальній необхідності розробки або вдосконалення універсальних норм з метою розвитку міжнародних економічних відносин на основі справедливості і рівноправ'я;</i></p>
<p>7) The encouragement of co-operation, on the basis of mutual advantage and equitable benefits for all peace-loving States (46; 47: URL http://un-documents.net/a29r3281.htm)</p>	<p><i>заохочення співробітництва на основі взаємної вигоди і справедливих переваг для всіх миролюбних держав.</i></p>
<p>8) The Parties shall, in particular, take all appropriate measures: (c) To ensure that transboundary waters are used in a reasonable and equitable way, taking into particular account their transboundary character, in the case of activities which cause or are likely to cause transboundary impact</p>	<p>Сторони вживають, зокрема, всі відповідні заходи: с) для забезпечення використання транскордонних вод <u>розумним та справедливим</u> чином з особливим врахуванням їх транскордонного характеру при виконанні діяльності, яка спричинює або може спричинити транскордонний вплив (стаття 2 (2с).</p>
<p>9) relations between the State and indigenous peoples, based on principles of justice, democracy, respect for human rights, non-discrimination and good faith,</p>	<p>відносин між державою та корінними народами, заснованих на принципах справедливості, демократії, поваги прав людини, недискримінації та добросовісності, (8; URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156#Text)</p>
<p>10) Everyone who works has the right to <u>just</u> and favourable remuneration ensuring for himself and his family an existence worthy of human dignity</p>	<p>Кожний працюючий має право на <u>справедливу</u> і задовільну винагороду, яка забезпечує гідне людини існування, її самої та її сім'ї (стаття 23 (3) (11; URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text)</p>
<p>11) Whereas recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, <u>justice</u> and peace in the world. (66; URL</p>	<p>Беручи до уваги, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою</p>

<p>https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights)</p>	<p>свободи, <u>справедливості</u> та загального миру.</p>
<p>12) Tolerance at the State level requires just and impartial legislation, law enforcement and judicial and administrative process.</p>	<p>На державному рівні толерантність вимагає справедливого і неупередженого законодавства, дотримання правопорядку та судово-процесуальних і адміністративних норм. (9; URL https://don.kyivcity.gov.ua/files/2014/2/10/Deklaracija-tolerantnosti.pdf)</p>
<p>13) Equitable social development that recognizes empowering the poor, particularly women living in poverty, to utilize environmental resources sustainably is a necessary foundation for sustainable development. (41; URL https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platform_for_Action.pdf)</p>	<p>Справедливий соціальний розвиток, у межах якого за незаможними, особливо за жінками, що живуть у злиднях, визнається право постійного користування екологічними ресурсами, є необхідним підґрунтям стійкого розвитку.</p>
<p>14) We also recognize that broad-based and sustained economic growth in the context of sustainable development is necessary to sustain social development and social justice. (41; URL https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platform_for_Action.pdf)</p>	<p>Ми також визнаємо, що для сприяння забезпеченню соціального розвитку і соціальної справедливості на постійній основі необхідне всеосяжне і безупинне економічне зростання в контексті стійкого розвитку.</p>
<p>15) Consistent with respect for human rights, the practice of tolerance does not mean toleration of social injustice or the abandonment or weakening of one's convictions. (...) (55; URL https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/13.DeclarationofPrinciplesonTolerance(1995).aspx)</p>	<p>Прояв толерантності, що співзвучно повазі прав людини, не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або поступки чужим переконанням (...)</p>
<p>16) The Riparian Parties shall cooperate on the basis of equality and reciprocity, in particular through bilateral and multilateral agreements</p>	<p>Прибережні Сторони здійснюють співробітництво на основі рівності та взаємності, зокрема, шляхом укладання двосторонніх та багатосторонніх угод</p>
<p>17) <i>The States Parties to the present Convention,</i></p>	<p><i>Держави-учасниці цієї Конвенції,</i></p>

<p><i>Considering that, in accordance with the principles proclaimed in the Charter of the United Nations, recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world,</i></p>	<p><i>вважаючи, що згідно з принципами, проголошеними в <u>Статуті Організації Об'єднаних Націй</u>, визнання властивої <u>гідності, рівних і невід'ємних прав усіх членів суспільства є основою</u> забезпечення свободи, <u>справедливості і миру на землі</u> (КПД) Конвенція про права дитини.</i></p>
<p>18) We reaffirm our commitment to: (...) 9. Ensure the full implementation of the human rights of women and of the girl child as an inalienable, integral and indivisible part of all human rights and fundamental freedoms (41; URL https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platform_for_Action.pdf)</p>	<p>Ми підтверджуємо нашу прихильність: (...) 9. Забезпеченню повного здійснення прав людини щодо жінок і дівчат як невід'ємного та нероздільного складника загальних прав людини й основних свобод (Пекінська декларація, п. 8).</p>
<p><i>19) Convinced that the recognition of the rights of indigenous peoples in this Declaration will enhance harmonious and cooperative relations between the State and indigenous peoples, based on principles of justice, democracy, respect for human rights, non-discrimination and good faith,</i></p>	<p><i>Будучи переконаною, що визнання прав корінних народів відповідно до цієї Декларації буде сприяти розвитку гармонійних та які ґрунтуються на співпраці відносин між державою та корінними народами, заснованих на принципах справедливості, демократії, поваги прав людини, недискримінації та добросовісності (8; URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156#Text)</i></p>
<p>20) Water resources shall be managed so that the needs of the present generation are met without compromising the ability of future generations to meet their own needs.</p>	<p>управління водними ресурсами здійснюється таким чином, щоб потреби теперішнього покоління задовольнялись без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби</p>
<p>21) The Riparian Parties shall elaborate and agree upon procedures for mutual assistance –</p>	<p>Прибережні Сторони розробляють та узгоджують процедури надання <u>взаємної</u> допомоги</p>
<p>(b) The polluter-pays principle, by virtue of which costs of pollution prevention, control and reduction measures shall be borne by the polluter»</p>	<p>принципом "забруднювач платить", згідно з яким витрати, пов'язані з заходами по запобіганню, обмеженню та скороченню забруднення, покриваються забруднювачем</p>
<p><i>22) the Security Council (...) may take such action by air, sea, or land forces as may be</i></p>	<p>Рада Безпеки (...) має повноваження вжити такі дії повітряними, морськими</p>

<p><i>necessary to maintain or restore international peace and security. Such action may include demonstrations, blockade, and other operations by air, sea, or land forces of Members of the United Nations</i></p>	<p>або сухопутними силами, які виявляються необхідними для підтримки або відновлення міжнародного миру та безпеки. Такі дії можуть включати демонстрації сили, блокаду й інші операції повітряних, морських або сухопутних військ Членів Організації (стаття 42).</p>
<p>23) the principle of freedom of exploration and use of outer space on the basis of equality. (...). Such activities shall not be conducted in a manner detrimental to the legitimate rights and interests of the sensed State. (PRRSEFOS)</p>	<p>(...) принцип, згідно з яким космічний простір є відкритим для дослідження і використання на основі рівності (ознака «рівний доступ»). (...) Подібна діяльність повинна здійснюватися таким чином, щоб не завдавати шкоди законним правам та інтересам держави, що зондується (рівна заборона).</p>
<p>24) Outer space, including the moon and other celestial bodies, shall be free for exploration and use by all States without discrimination of any kind, on a basis of equality and in accordance with international law, and there shall be free access to all areas of celestial bodies. (TPGASEUOS)</p>	<p>Космічний простір, включаючи Місяць та інші небесні тіла, відкрито для дослідження і використання всіма державами без будь-якої дискримінації на основі рівності і згідно з міжнародним правом, при вільному доступі у всі райони небесних тіл.</p>
<p>25) Outer space, including the moon and other celestial bodies, is not subject to national appropriation by claim of sovereignty, by means of use or occupation, or by any other means. (TPGASEUOS)</p>	<p><i>Космічний простір, включаючи Місяць та інші небесні тіла, не підлягає національному присвоєнню ані шляхом проголошення на них суверенітету, ані шляхом використання або окупації, ані будь-якими іншими засобами,</i></p>
<p>26) <i>conduct exploration of them so as to avoid their harmful contamination and also adverse changes in the environment of the Earth resulting from the introduction of extraterrestrial matter</i>(TPGASEUOS)</p>	<p><i>проводять вивчення і дослідження космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, таким чином, щоб уникати їх шкідливого забруднення, а також несприятливих змін земного середовища внаслідок доставки позаземної речовини.</i></p>
<p>27) TAKING INTO ACCOUNT the circumstances and particular requirements of developing countries (72; URL</p>	<p>беручи до уваги обставини й особливі потреби країн, що розвиваються</p>

https://ozone.unep.org/treaties/vienna-convention/vienna-convention-protection-ozone-layer)	
<p>28) Conscious of the intrinsic value of <u>biological diversity</u> and of the ecological, genetic, social, economic, scientific, educational, cultural, recreational and aesthetic values of biological diversity and its components. (51; URL https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf)</p>	<p>Договірні Сторони, <u>усвідомлюючи справжню цінність біологічного різноманіття</u>, а також екологічне, генетичне, соціальне, економічне, наукове, виховне, культурне, рекреаційне і естетичне значення біологічного різноманіття і його компонентів,</p>
<p>29) The objectives of this Convention, to be pursued in accordance with its relevant provisions, are the conservation of biological diversity. the sustainable use of its components and the fair and equitable sharing of the benefits arising out of the utilization of genetic resources, including by appropriate access to genetic resources and by appropriate transfer of relevant technologies, taking into account all rights over those resources and to technologies, and by appropriate funding. (51; URL https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf)</p>	<p>Цілями цієї Конвенції, для досягнення яких слід виконувати відповідні її положення, є збереження біологічного різноманіття, стале використання його компонентів і спільне одержання на справедливій і рівній основі вигод, пов'язаних з використанням генетичних ресурсів і шляхом надання необхідного доступу до генетичних ресурсів і шляхом належної передачі відповідних технологій з урахуванням усіх прав на такі ресурси і технології, а також шляхом належного фінансування.</p>
<p>30) <i>Convinced that the establishment of the new international economic order based on equity and justice will contribute significantly towards the promotion of equality between men and women</i> (52; URL https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx)</p>	<p><i>будучи впевненими, що встановлення нового міжнародного економічного порядку, заснованого на рівності та справедливості, значно сприятиме забезпеченню рівності між чоловіками і жінками</i></p>
<p>31) the affirmation of the principles of justice, equality and mutual benefit in relations among countries (52; URL https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx)</p>	<p>утвердження принципів справедливості, рівності та взаємної вигоди у відносинах між країнами.</p>
<p>32) <i>a just and equitable economic and social order</i> (27)</p>	<p><i>справедливий і рівноправний економічний та соціальний порядок</i></p>
<p>33) <i>more rational and equitable international economic relations</i> (27)</p>	<p><i>більш раціональні та справедливі міжнародні економічні відносини</i></p>

<p>34) <i>on the basis of sovereign equality, mutual and equitable benefit and the close interrelationship of the interests of all States (27)</i></p>	<p>на основі суверенної рівності, взаємної та справедливої вигоди та тісного взаємозв'язку інтересів усіх держав</p>
<p>35) <i>measures designed to attain stable, equitable and remunerative prices (27)</i></p>	<p>заходи, спрямовані на досягнення стабільних, справедливих та вигідних цін на первинну продукцію</p>
<p>36) <i>World invisible trade, based on efficiency and mutual and equitable benefit (27)</i></p>	<p>Світова торгівля по невидимим статтям, заснована на ефективності, а також на взаємній та справедливій вигоді;</p>
<p>37) <i>All States have the duty to co-operate in achieving adjustments in the prices of exports of developing countries in relation to prices of their imports so as to promote just and equitable terms of trade for them, in a manner which is remunerative for producers and equitable for producers and consumers (27)</i></p>	<p>Держави зобов'язані співпрацювати в коригуванні цін на товари, що експортуються країнами, що розвиваються, по відношенню до цін на імпортовані ними товарами, з тим щоб сприяти створенню для них справедливих умов торгівлі таким шляхом, який був би вигідним для виробників і справедливим для виробників і споживачів .</p>
<p>38) <i>All States share the responsibility to promote the regular flow and access of all commercial goods traded at <u>stable, remunerative and equitable prices</u>, thus contributing to the <u>equitable development of the world economy</u>, <u>taking into account, in particular, the interests of developing countries</u></i></p>	<p>Всі держави несуть відповідальність за сприяння регулярному потоку та доступу до всіх комерційних товарів по стійким, вигідним і справедливими цінами, сприяючи таким чином справедливому розвитку світової економіки та з огляду на особливі інтереси країн, що розвиваються.</p>
<p>39) <i>States should co-operate in facilitating more rational and equitable international economic relations and in encouraging structural changes in the context of a balanced world economy in harmony with the needs and interests of all countries, especially developing countries, and should take appropriate measures to this end. (27)</i></p>	<p>Держави повинні співпрацювати в досягненні більш раціональним і справедливим міжнародним економічним відносинам і заохочення структурних перетворень в контексті гармонійної світової економіки відповідно до потреб і інтересами всіх країн, особливо країн, що розвиваються, і з цією метою приймати належних заходів.</p>